

รายงาน

โครงการสัมมนา

“วิธีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัย”

โดย

นายมานพ ช่วยอินทร์

และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค

REG ๗500๐1
สัญญาเลขที่ RDE5030008

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เลขที่รับ 1176
วันที่ 20 ก.ค. 2552

รายงาน

โครงการสัมมนา

“วิถีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัย”

โดย

นายมานพ ช่วยอินทร์

และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค

บทสรุปงานสัมมนาวิถีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดตรัง (สกว.ตรัง) ได้ให้การสนับสนุนชุมชนในการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน พัฒนาบุคลากร ทั้งนักวิจัยชาวบ้านและพี่เลี้ยงสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง เชื่อมต่อกับหน่วยงานของรัฐและภาคีพัฒนาอื่นๆ จนถึงปัจจุบันได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยไปแล้วหลายพื้นที่ สร้างนักวิจัยชาวบ้านนับร้อยคน ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนการหนุนเสริมหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มาเป็นระยะเวลากว่า 7 ปี และเกิดผลการดำเนินงานที่หลากหลาย ทั้งเครื่องมือ วิธีการทำงาน ความรู้ อีกทั้งยัง สามารถพัฒนาแนวคิด และศักยภาพของนักวิจัยที่เป็นคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

บทเรียนและความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ หากไม่มีการเผยแพร่สู่สาธารณะ ผลกระทบก็จะอยู่แค่ในชุมชนเล็ก ๆ แต่ในฐานะ node จะต้องคิดวางแผน ทำอย่างไรให้งานวิจัยที่มีคุณค่าก้าวสู่การรับรู้ภายนอกอย่างเข้มแข็งมีพลัง ทำอย่างไรให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงมีความพยายามที่จะนำเสนอขยายผลผ่านช่องทางต่างๆ ให้กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคม

ครั้งนี้ถือเป็นโอกาสดี ที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ให้โอกาส เปิดช่องให้กับสกว.ได้จัดเวทีเสวนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านงาน มอ.วิชาการ 2551 ที่สถาบันจัดเป็นประจำทุกปี สนับสนุนทั้งอาคารสถานที่เจ้าหน้าที่ นักศึกษา อำนวยความสะดวกทุกประการ ทำให้เวทีเสวนา “วิถีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” สำเร็จด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์ที่ต้องการสร้างการเรียนรู้ ขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับผู้สนใจ ซึ่งจากการประเมินผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนา ทั้งระหว่างเวทีและหลังเวทีเสร็จสิ้นต่างพึงพอใจ ชื่นชม ให้ความรู้สึกที่ดี แม้จะมีความขลุกขลักอยู่บ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นงานที่ สกว.ได้เปิดตัวสู่การรับรู้ของนักวิชาการ ข้าราชการ นักเรียนนักศึกษา องค์กรต่าง ๆ อย่างเต็มภาคภูมิ ขณะเดียวกัน การนำเสนอการสังเคราะห์งานวิจัยท้องถิ่นสู่ประเด็นการศึกษาและวิธีวิทยาหรือพัฒนาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สู่การแลกเปลี่ยนเพิ่มเติม จากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีประสิทธิภาพต่อไป

สิ่งที่ได้

- ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
- นำเสนองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียง เช่น สตูล สุราษฎร์ พัทลุง พังงา
- นำเสนอนิทรรศการลักษณะข้อเท็จจริง ข้อมูล จำลองสถานการณ์จริง
- นักวิชาการเติมเต็ม สิ่งที่นักวิจัยชาวบ้าน หรือส่วนที่พี่เลี้ยงยังขาด หรือมองไม่ถึง ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการทำงานในอนาคตต่อไป
- นำเสนองานวิจัยเชิงประเด็น ทำให้เห็นภาพชัดเจน วางแผนการทำงานต่อไปได้อีกในอนาคต
- เป็นประโยชน์สำหรับพี่เลี้ยง เกิดความร่วมมือในการทำงาน
- ผู้เข้าร่วมเวทีมีความหลากหลาย ทั้งนักวิชาการ ข้าราชการ องค์กรภาคีต่าง ๆ ชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับการเชื่อมต่อหรือง่ายในการทำความรู้จักต่อไป
- ผู้รู้ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ จะได้เห็นความหลากหลายของพื้นที่วิจัยในภาคใต้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการมองภาพรวม หรือการสังเคราะห์งานวิจัยท้องถิ่น
- Node ได้ฝึกทักษะ ได้ประสบการณ์ เรียนรู้การจัดการ หลายๆ อย่าง พร้อมกัน
- เป็นบทเรียนสำหรับการทำงาน เป็นแนวทางการทำงานของ node ต่อไป

ปัญหา อุปสรรค

- เวลาทั้งในห้องใหญ่และห้องย่อยน้อยเกินไป นักวิชาการ นักวิจัย นำเสนอไม่ครบถ้วน ไม่ทั่วถึง
- โปรแกรมแน่นเกินไป นักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิมีหลายท่าน ยังไม่ได้แสดงความเห็นเท่าที่ควร เสียหายโอกาส
- เครื่องเสียงได้ยินไม่ค่อยทั่วถึง
- ห้องย่อยเก้าอี้น้อยเกินไป ผู้สนใจมีจำนวนมาก
- ห้องย่อยบางห้องเครื่องทำความเย็นเสีย

- ไม่มีเวลาให้ผู้ร่วมเวทีได้ชมนิทรรศการ
- การประสานงานหลายช่องทาง หลายส่วน นักวิชาการบางคนไม่พอใจที่ไม่มีชื่ออยู่ในใบลงทะเบียน (เพราะไม่มีการแจ้ง ไม่ส่งต่อข้อมูล)
- ผู้เข้าร่วมประชุมมาพร้อมกัน เจ้าหน้าที่ (พี่เลี้ยง นักศึกษาช่วยงาน) จัดการไม่ทัน แม้จะแยกประเภทผู้เข้าร่วมประชุมไว้แล้วก็ตาม ที่สำคัญทั้งเจ้าหน้าที่และนักศึกษา ไม่รู้จักหน้าค่าตาของนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่สามารถแยกแยะได้
- ยังควบคุมเวลาไม่ดี

ข้อเสนอแนะ

- โปรแกรมมากเกินไป ควรมีเวลาหรือเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนอย่างเต็มที่มากกว่านี้ เช่น หากเป็นเวทีเสวนาวันเดียว ควรเลือกว่าจะนำเสนอแบบไหน เช่น หากมี 4 ประเด็น ก็ให้แยกไปตามประเด็นที่สนใจ โดยอาจให้เวลาเกือบทั้งวัน เพื่อให้แต่ละประเด็นได้แลกเปลี่ยนอย่างทั่วถึง เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง หรืออาจจะออกแบบที่เหมาะสมกับเนื้อหาหรือความต้องการหลักจริงๆ ไม่ควรโลภมาก ควรคำนึงถึงเวลาในการแลกเปลี่ยนให้มากกว่านี้
- เข้าภาพควรจะมีวัตถุประสงค์หลักไว้ให้มัน โดยเฉพาะการเตรียมงานแต่ละครั้ง ไม่ค่อยมีข้อสรุปที่ชัดเจน มีแต่คนเสนอ (หลาย ๆ เรื่อง) เมื่อประชุมครั้งใหม่ก็มักเริ่มพูดกันใหม่ถึงหัวข้อเดิม หรือหัวข้อใหม่อีก หาข้อสรุปไม่ได้ ทำให้เสียเวลา เสียงบประมาณ บางครั้งแนวก็เปลี่ยนจากเดิม ทำให้ไม่ค่อยเก็บหน้านักงานแม้จะถึงวันงานแล้วก็ตาม
- การเตรียมตัว การเตรียมการ การเตรียมความพร้อม ยากขึ้น ถ้าไม่มีการหาข้อสรุป/หาข้อตกลงกันให้ได้ ภายในเวลาที่เหมาะสม
- หลายคนหลายความคิด หลายจุดมุ่งหมาย หลายความคาดหวัง หาข้อสรุปที่ลงตัวยาก ภายใต้อันจำกัด
- เป้าหมายแต่ละประเด็นหรือการประชุมแต่ละครั้งควรหาข้อสรุปให้ชัดเจนลงไปในแต่ละเรื่องและให้จบเป็นเรื่อง ๆ ทั้งเนื้อหา เนื้องาน คนรับผิดชอบ

ข้อกำหนดต่าง ๆ เพื่อคน/เจ้าหน้าที่ที่รับช่วงงานต่อสามารถดำเนินการได้
อย่างมั่นใจ ป้องกันความผิดพลาด

- ควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเฉพาะประเด็น โดยจัดโปรแกรมให้เหมาะสม ทั้ง
เวลา นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน จะเกิดประโยชน์
มาก
- การแสดงค้นช่วงว่างของเวทีแม้จะไม่ยาวแต่เมื่อเวลาน้อยควรตัดออกไป
- การนำเสนอในส่วนของนิทรรศการ ไม่ควรเป็นแผ่นข้อมูลที่เป็นไว้นิตยมาก
เกินไป คู่มือมีชีวิตชีวา ไม่น่าสนใจ สั้นปลี่ยนงบบประมาณเปล่า เพราะตาม
นิสัยคนได้หรือคนไทยส่วนใหญ่ ไม่ค่อยให้ความสนใจกับข้อมูลเชิง
รายละเอียดนัก คู่มือเพียงผ่าน ๆ แต่ว่าหากเป็นการนำเสนอนิทรรศการจาก
ของจริง หรืออยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม จะน่าสนใจ
มากกว่า มีสีสัน มีเสน่ห์ มากกว่า
- หลังจากนั้นหากเวลา โอกาส เหมาะสม ควรจะจัดเฉพาะประเด็น เชิญเฉพาะ
ผู้เกี่ยวข้อง ผู้สนใจ นักวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยน เติบโต เฉพาะประเด็น
- นักคิด กับผู้ปฏิบัติมักจะแยกคนละส่วน ดังนั้น หากนักคิด มีแต่คิด โดยฝ่าย
ปฏิบัติไม่ได้มีส่วนรับรู้โดยตลอดด้วย อาจทำให้งานที่ไม่ยากกลายเป็นงาน
ที่ยาก
- การสื่อสาร ที่ทั่วถึง เท่าเทียม ชัดเจน จะทำให้งานที่ยากง่ายขึ้นกว่าเดิม
- ทุกส่วนควรให้ความสำคัญกับข้อมูล ทั้งรายละเอียดและแบบสรุป สิ่ง
ที่เกิดขึ้นในเวที และในห้องย่อย เพราะจะนำไปสู่การดำเนินงานต่อไป

กำหนดการ

โครงการ สัมมนา “วิถีสวนชุมชนบนเส้นทางงานวิจัยท้องถิ่น”

วันที่ 12 พฤศจิกายน 2551

ช่วงเช้า

08.00 น. - 09.00 น. ลงทะเบียนและรับเอกสาร

08.45 น. - 09.15 น. การแสดง มโนราห์

09.00 น. - 09.15 น. กล่าวต้อนรับและชี้แจงกำหนดการต่อผู้เข้าร่วมเวที

โดย รองคณบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

09.15 น. - 09.30 น. ชมวีดิทัศน์ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดตรัง”

09.30 น. - 12.00 น. การเสวนาห้องย่อย 4 ห้อง

- ☐ ประเด็นการศึกษา
- ☐ ประเด็นประวัติศาสตร์
- ☐ ประเด็นการท่องเที่ยวชุมชน
- ☐ ประเด็นวิถีวิทยา

12.00 น. - 13.00 น. พักรับประทานอาหาร

13.00 น. - 14.30 น. นำเสนอข้อมูลห้องย่อย (ห้องละ 15 นาที) 4 ประเด็น

- การศึกษา เก็บประเด็น
- ประวัติศาสตร์ เก็บประเด็น
- การท่องเที่ยว เก็บประเด็น
- วิถีวิทยา เก็บประเด็น

ประมวลภาพรวมทั้งหมด

14.30 น. - 15.30 น. เวทีเสวนา “นักวิชาการกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: ประสบการณ์จากการทำงาน”
วิทยากรบนเวที

- ☐ อ.ชญาดา (ม.อุบล) นักวิชาการทำงานร่วมกับ พท.
- ☐ อ.กาญจนา ทองทั่ว พันธ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ☐ อ.ไอซ์ (มอ.ตรัง) นักวิชาการทำงานร่วมกับ พท.

ผู้ดำเนินรายการ คร.อารณ

15.30 น. - 16.00 น. “นักวิชาการกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: มุมมองผู้บริหาร”

- ☐ รศ.ดร.ปิติ มุมมองผู้บริหารสถาบันการศึกษา
- ☐ อ.ปิยะ มอ.ปัตตานี
- ☐ ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง มุมมองจากสกว.และการหนุนเสริมพื้นที่

ดำเนินรายการ อ.สมคิด

16.00 น. - 16.30 น. แลกเปลี่ยนและสรุปเวที

ตอนที่ 1 โครงการ สัมมนา “วิถีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัยท้องถิ่น”

หลักการและเหตุผล

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2541 เพื่อให้ดำเนินการตามแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการ “ติดอาวุธทางปัญญา” (Empowerment) แก่ชุมชน และท้องถิ่น โดยเน้นการจัดการ และประสานให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่าง “ปัญญา” (นักวิจัย) และ “พัฒนา” (นักพัฒนา) ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับชาติ ที่ดำเนินงานแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำอยู่ในปัจจุบัน ดังคำขวัญ “สร้างสรรค์ปัญญา พัฒนาท้องถิ่น” เพื่อให้ สังคมไทยได้ใช้ความรู้และข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ แทนการใช้ความรู้สึกหรืออารมณ์ นำไปสู่ความสามารถในการแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง และพึ่งตนเองได้ในชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืนในที่สุด

การดำเนินงานภายใต้แนวคิด “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (Community-Based Research) ดังกล่าว เป็นการมุ่งเน้นให้ “คน” ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของของตัวเอง โดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทั้งนี้ มีศูนย์ประสานงาน (Node) หรือพี่เลี้ยง (RESEARCH COUNSELORS หรือ RC) เป็นกลไกสำคัญในหนุนเสริมให้โครงการวิจัยท้องถิ่นสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลดังกล่าวก็เป็นที่ยอมรับในหลายพื้นที่ ทั้งยังมีการเผยแพร่ผลงานที่เกิดขึ้นผ่านรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบทความ หนังสือ วีซีดี ช่องทางการสื่อสารต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ เป็นต้น

สำหรับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดตรัง (สกว.ตรัง) ได้เริ่มทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ปี 2544 มีการกิจให้การสนับสนุนชุมชนในการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหของชุมชน โดยชุมชน และพัฒนาบุคลากร ทั้งนักวิจัยชาวบ้านและพี่เลี้ยงสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเชื่อมต่อกับหน่วยงานของรัฐและภาคีพัฒนาอื่นๆ จนถึงปัจจุบันได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยไปแล้วหลายพื้นที่ สร้างนักวิจัยชาวบ้านนับร้อยคน ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนการหนุนเสริมหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในการประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มาเป็นระยะเวลากว่า 7 ปี และเกิดผลการดำเนินงานที่หลากหลาย ทั้งเครื่องมือ วิธีการทำงาน ความรู้ อีกทั้งยัง สามารถพัฒนาแนวคิด และศักยภาพของนักวิจัยที่เป็นคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

บทเรียนและความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัตินั้น ล้วนมีคุณค่าต่อการเผยแพร่สู่สาธารณะและจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจและขยายผลให้กับผู้เกี่ยวข้อง เปิดดวงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างมีคุณค่า มีพลัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอประเด็นขยายผลผ่านช่องทางต่างๆ ให้

กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง และศูนย์ประสานงานวิจัยพื้นที่จังหวัดในภาคใต้ เห็นว่า ทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง มีการจัดงานม.อ.วิชาการ 2551 ถือเป็นโอกาสที่จะได้นำเสนองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเป็นการเผยแพร่และหาแนวทางในการทำงานในโอกาสต่อไป จึงเป็นที่มาของการจัดเวทีเสวนา “วิถีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างการเรียนรู้ขยายผลงานวิจัยท้องถิ่นให้กับผู้สนใจ
2. เพื่อนำเสนอการสังเคราะห์งานวิจัยท้องถิ่นในชุดประเด็นการศึกษา และวิธีวิทยาจากกรณีศึกษาแลกเปลี่ยนงานวิจัยท้องถิ่นภาคใต้
3. เพื่อหาแนวทางการหนุนเสริมการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้หลากหลายและมีประสิทธิภาพต่อไป

วันเวลาสถานที่

วันที่ 11 - 12 พฤศจิกายน 2551 ตั้งแต่เวลา 08.30 – 16.30 น.
ณ อาคารเรียนรวม 2 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง

หน่วยงานร่วมดำเนินการ

1. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
2. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรังและพื้นที่ภาคใต้
3. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผู้ประสานงานโครงการ

นายมานพ ช่วยอินทร์ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง
หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯตรัง
ถนนหนองขวน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
โทรศัพท์ 081-9782960 fax 075-210896

ประเด็นที่น่าสนใจ

1. ประเด็นการท่องเที่ยว
2. ประเด็นประวัติศาสตร์

3. ประเด็นการศึกษา
4. วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

วิธีนำเสนอ

1. เวทีแลกเปลี่ยน/เสวนา
2. การเสวนา (ห้องใหญ่, ห้องย่อย 4 ประเด็น)
3. นิทรรศการ (โครงการวิจัยจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียงภาคใต้)
4. ผู้รู้ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ แลกเปลี่ยน เติบโต

กลุ่มเป้าหมาย

นักวิจัย เจ้าหน้าที่ node ภาคใต้ นักวิชาการ ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจ

1. นักวิจัยชาวบ้าน ในพื้นที่/นอกพื้นที่	300	คน
2. นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ปรึกษา หน่วยงาน	50	คน
3. เครือข่ายยุติธรรม นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจ	100	คน
4. เจ้าหน้าที่ node ภาคใต้ ภาคอื่น	50	คน
รวม	500	คน

นักวิชาการสถาบันอุดมศึกษา มอ.ราชภัฏ และนักวิชาการที่สนใจ 50 คน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สร้างการเรียนรู้และขยายผลงานวิจัยท้องถิ่นให้แก่ผู้สนใจกว้างขวางยิ่งขึ้น
2. ความร่วมมือระหว่างองค์กร นักวิชาการ สถาบัน ผู้สนใจ สำหรับการดำเนินการวิจัยท้องถิ่น
3. แนวทางในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดคุณภาพมากยิ่งขึ้นในอนาคต
4. ได้บทสรุปได้ความเห็นสังเคราะห์งานวิจัยภาคใต้ในประเด็นการศึกษาและวิธีวิทยา ในการนำเสนองานวิจัยท้องถิ่น เนื่องในโอกาสครบรอบ 10 ปี

กำหนดการสัมมนา
“วิถีสวนชุมชนบนเส้นทางงานวิจัยท้องถิ่น”

11 - 12 พฤศจิกายน 2551

ณ อาคารเรียนรวม 2 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง

11 พฤศจิกายน 2551

09.00 – 16.00 น. เสนอนิทรรศการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้

12 พฤศจิกายน 2551

08.00 น. - 09.00 น. ลงทะเบียนและรับเอกสาร

08.45 น. – 09.15 น. การแสดงพื้นบ้านภาคใต้

09.00 น. - 09.15 น. พิธีเปิดและกล่าวต้อนรับโดย รศ.ดร.ปิติ ทฤษฏีคุณ

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตตรัง

09.15 น.- 09.30 น. ชมวีดิทัศน์ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดตรัง”

09.30 น.- 12.00 น. เสวนาห้องย่อย 4 ประเด็น

☐ ประเด็นการศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.สุชาดา ชินะจิต

ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ชาตรี ตำราญ

นำเสนอโดยอาจารย์นิวัฒน์ ไช้ไต้กิม และทีมสังเคราะห์โครงการประเด็น

การศึกษาดำเนินรายการโดย คุณสมบุญ อภาสกิจ

☐ ประเด็นประวัติศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม

ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์สถาพร ศรีสังข์ ผอ.ม.ทักษิณคหิศึกษา

นำเสนอโดยอาจารย์สุนทร สังข์ยุทธ์ และทีม

ดำเนินรายการโดย อาจารย์วิราวี วัฒนกิจ

☐ ประเด็นการท่องเที่ยวชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์จิตศักดิ์ พุฒจร

นำเสนอโดยโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยว

ดำเนินรายการโดย คุณเบญจวรรณ วงศ์คำ

☐ ประเด็นวิวิธวิทยา ผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ

นำเสนอโดยอาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนยและทีม

ดำเนินรายการโดย ผศ.ปิยะ กิจถาวร

12.00 น. – 13.00 น. พักรับประทานอาหาร

13.00 น. – 14.30 น.

มุมมองและข้อเสนอแนะจากห้องย่อย 4 ประเด็น

☐ ประเด็นการศึกษา

นำเสนอโดย รศ.สุชาดา ชินะจิต

☐ ประเด็นประวัติศาสตร์

นำเสนอโดย รศ.ศรีศักร วัลลิโภคม

☐ ประเด็นการท่องเที่ยว

นำเสนอโดย อาจารย์จิตศักดิ์ พุฒจร

☐ ประเด็นวิธีวิทยา

นำเสนอโดย รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ

ดำเนินรายการโดยคุณสมบุรณ์อัปภาสกิจผู้ประสานงานวิจัยภาคใต้

14.30 น. – 15.30 น.

เวทีเสวนา“นักวิชาการกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: ประสบการณ์จากการทำงาน”

☐ ดร.ชญาดา คานววงศ์ ม.ราชภัฏอุบล

☐ อาจารย์กาญจนาทองทั่วมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่ดำเนินงานวิจัย
ท้องถิ่นจ.อุบลฯ

☐ อาจารย์วีรณีย์ วัฒนะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
ที่เล็งประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.ตรัง

☐ อาจารย์สุนทรี สังข์ยุทธ์ หัวหน้าหอจดหมายเหตุตรัง
ที่ปรึกษา สกว.ตรัง, โครงการวิจัย,นักวิจัย

ดำเนินรายการโดยรศ.ดร.อาวรรณ โอภาสพัฒนกิจ

ผู้ประสานงาน สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

15.30 น.- 16.15 น.

“นักวิชาการกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: มุมมองผู้บริหาร”

☐ รศ.ดร.ปิติ ทฤษฏีคุณ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตตรัง

☐ ผศ.ปิยะ กิจถาวร คณบดีคณะรัฐศาสตร์มอ.ปัตตานี

☐ ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ดำเนินรายการโดย ดร.สมคิด แก้วทิพย์ รักษาการหัวหน้าสำนักงาน สกว. ภาค

16.15 น. – 16.00 น.

กล่าวปิดโดย

ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

บทสรุปงานวิชาการมอ.ตรัง

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดตรัง (สกว.ตรัง) ได้ให้การสนับสนุนชุมชนในการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน พัฒนาบุคลากร ทั้งนักวิจัยชาวบ้านและพี่เลี้ยงสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง เชื่อมต่อกับหน่วยงานของรัฐและภาคีพัฒนาอื่นๆ จนถึงปัจจุบันได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยไปแล้วหลายพื้นที่ สร้างนักวิจัยชาวบ้านนับร้อยคน ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนการหนุนเสริมหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มาเป็นระยะเวลากว่า 7 ปี และเกิดผลการดำเนินงานที่หลากหลาย ทั้งเครื่องมือ วิธีการทำงาน ความรู้ อีกทั้งยังสามารถพัฒนาแนวคิด และศักยภาพของนักวิจัยที่เป็นคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

บทเรียนและความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ หากไม่มีการเผยแพร่สู่สาธารณะ ผลกระทบก็จะอยู่แค่ในชุมชนเล็ก ๆ แต่ในฐานะ node จะต้องคิดวางแผน ทำอย่างไรให้งานวิจัยที่มีคุณค่าก้าวสู่การรับรู้ภายนอกอย่างเข้มแข็งมีพลัง ทำอย่างไรให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงมีความพยายามที่จะนำเสนอขยายผลผ่านช่องทางต่างๆ ให้กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคม

ครั้งนี้ถือเป็นโอกาสดี ที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เห็นความสำคัญ เปิดพื้นที่ให้กับสกว.ได้จัดเวทีเสวนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านงานมอ.วิชาการ2551 ที่ทางสถาบันจัดเป็นประจำทุกปี สนับสนุนทั้งอาคารสถานที่ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา อำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี ทำให้เวทีเสวนา “วิถีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” สำเร็จด้วยดี และบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์ที่ต้องการสร้างการเรียนรู้ ขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับผู้สนใจ ซึ่งจากการประเมินผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนา ทั้งระหว่างเวทีและหลังเวทีเสริมสร้างต่างพึงพอใจ ชื่นชม ให้ความรู้สึที่ดี แม้จะมีความขลุกขลักอยู่บ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นโอกาสที่ประสบความสำเร็จในการจัดงานที่ สกว.ได้เปิดตัวสู่การรับรู้ของนักวิชาการ ข้าราชการ นักเรียนนักศึกษา องค์กรต่าง ๆ อย่างเต็มภาคภูมิ ขณะเดียวกัน การนำเสนอการสังเคราะห์งานวิจัยท้องถิ่นสู่ประเด็นการศึกษาและวิวิธวิทยาหรือพัฒนาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สู่การแลกเปลี่ยนเพิ่มเติมจากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิอื่นจะนำไปสู่การยกระดับการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีประสิทธิภาพต่อไป

สิ่งที่ได้

- ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
- นำเสนองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียง เช่น สตูล สุราษฎร์ พังงา
- นำเสนอนิทรรศการลักษณะข้อเท็จจริง ข้อมูล จำลองสถานการณ์จริง
- นักวิชาการเติมเต็ม สิ่งที่นักวิจัยชาวบ้าน หรือส่วนที่พี่เลี้ยงยังขาด หรือมองไม่ถึง ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์สำหรับการทำงานในโอกาสต่อไป
- นำเสนองานวิจัยเชิงประเด็น ทำให้เห็นภาพชัดเจน วางแผนการทำงานต่อไปในอนาคต
- เป็นประโยชน์สำหรับพี่เลี้ยง เกิดความร่วมมือในการทำงาน
- ผู้เข้าร่วมเวทีมีความหลากหลาย ทั้งนักวิชาการ ข้าราชการ องค์กรภาคีต่างๆ ชาวบ้าน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับการเชื่อมต่อหรือง่ายในการทำ
ความรู้จักต่อไป
- ผู้รู้ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ จะได้เห็นความหลากหลายของพื้นที่วิจัยในภาคใต้ ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์สำหรับการมองภาพรวม หรือการสังเคราะห์งานวิจัยท้องถิ่น
- Node ได้ฝึกทักษะ ได้ประสบการณ์ เรียนรู้การจัดการหลายๆ อย่างพร้อมกัน
- เป็นบทเรียนสำหรับการทำงาน เป็นแนวทางการทำงานของ node ต่อไป
- ขกระดับงานวิจัยจากมุมมองผู้ทรงคุณวุฒิ
- วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ปัญหา อุปสรรค

- เวลาทั้งในห้องใหญ่และห้องย่อยน้อยเกินไป นักวิชาการ นักวิจัย นำเสนอไม่ครบถ้วน
ไม่ทั่วถึง (จัดงานวันเดียวแต่มีหลายหัวข้อ หลายประเด็น)
- โปรแกรมแน่นเกินไป นักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิมีหลายท่าน ยังไม่ได้แสดงความเห็น
เท่าที่ควร เสียโอกาส
- เครื่องเสียงได้ยินไม่ค่อยทั่วถึง ทำให้สรุปเวทีไม่ได้
- ห้องย่อยเก้าอี้แน่นเกินไป ผู้สนใจมีจำนวนมาก
- ห้องย่อยบางห้องเครื่องทำความเย็นเสีย
- ไม่มีเวลาให้ผู้ร่วมเวทีได้ชมนิทรรศการ ในเวทียังควบคุมเวลาไม่ดี
- การประสานงานหลายช่องทาง หลายส่วน นักวิชาการบางคนไม่พอใจที่ไม่มีชื่ออยู่ใน
ใบลงทะเบียน (เพราะไม่มีการแจ้ง ไม่ส่งต่อข้อมูล)
- ผู้เข้าร่วมประชุมมาพร้อมกัน เจ้าหน้าที่ (พี่เลี้ยง นักศึกษาช่วยงาน) จัดการไม่ทัน แม้จะ
แยกประเภทผู้เข้าร่วมประชุมไว้แล้วก็ตาม ที่สำคัญทั้งเจ้าหน้าที่และนักศึกษา ไม่รู้จัก
หน้าค่าตาของนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่สามารถแยกแยะได้

ข้อเสนอแนะ

- โปรแกรมมากเกินไป ควรมีเวลาหรือเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนอย่างเต็มที่มากกว่านี้ เช่น หากเป็นเวทีเสวนาวันเดียว ควรเลือกว่าจะนำเสนอแบบไหน เช่น หากมี 4 ประเด็น ก็ให้แยกไปตามประเด็นที่สนใจ โดยอาจให้เวลาเกือบทั้งวัน เพื่อให้แต่ละประเด็นได้แลกเปลี่ยนอย่างทั่วถึง เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง หรืออาจจะออกแบบที่เหมาะสมกับเนื้อหาหรือความต้องการหลักจริง ๆ ไม่ควรโลภมาก ควรคำนึงถึงเวลาในการแลกเปลี่ยนให้มากกว่านี้
- เจ้าภาพหรือผู้จัดควรจะมีวัตถุประสงค์หลักไว้ให้มัน โดยเฉพาะการเตรียมงานแต่ละครั้ง ไม่ค่อยมีข้อสรุปที่ชัดเจน มีแต่คนเสนอ (หลาย ๆ เรื่อง) เมื่อประชุมครั้งใหม่ก็มักเริ่มพูดกันใหม่ถึงหัวข้อเดิม หรือหัวข้อใหม่อีก หาข้อสรุปไม่ได้ ทำให้เสียเวลาเสียงบประมาณ บางครั้งแนวก็เปลี่ยนจากเดิม ทำให้ไม่ค่อยคืบหน้านักจนแม้จะถึงวันงานแล้วก็ตาม
- เป้าหมายแต่ละประเด็นหรือการประชุมแต่ละครั้งควรหาข้อสรุปให้ชัดเจนลงไปในแต่ละเรื่องและให้จบเป็นเรื่อง ๆ ทั้งเนื้อหา เนื้องาน คนรับผิดชอบ ข้อกำหนดต่าง ๆ เพื่อคนที่รับช่วงงานต่อสามารถดำเนินการได้อย่างมั่นใจ ป้องกันความผิดพลาด
- ควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเฉพาะประเด็น โดยจัดโปรแกรมให้เหมาะสม ทั้งเวลา นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน จะเกิดประโยชน์มาก
- การแสดงค้นช่วงว่างของเวทีแม้จะไม่ยาวแต่เมื่อเวลาน้อยควรตัดออกไป
- การนำเสนอในส่วนของนิทรรศการ ไม่ควรเป็นแผ่นข้อมูลที่เป็นไว้นิยามมากเกินไป ดูไม่มีชีวิตชีวา ไม่น่าสนใจเพราะตามนิทรรศการได้หรือคนไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจกับข้อมูลเชิงรายละเอียดของตัวหนังสือสักเท่าไร หากเป็นการนำเสนอนิทรรศการจากของจริง หรืออยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม จะดูน่าสนใจมากกว่า มีสีสัน มีเสน่ห์มากกว่า
- หลังจากนั้นหากเวลา โอกาส เหมาะสม ควรจะจัดเฉพาะประเด็น เชิญเฉพาะ ผู้เกี่ยวข้อง ผู้สนใจ นักวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยน เติมเต็ม เฉพาะประเด็น
- นักคิด กับผู้ปฏิบัติมักจะแยกคนละส่วน ดังนั้น หากนักคิด มีแต่คิด โดยฝ่ายปฏิบัติไม่ได้มีส่วนรับรู้โดยตลอดด้วย อาจทำให้งานที่ไม่ยากนักกลายเป็นงานยาก
- การสื่อสาร ที่ทั่วถึง เท่าเทียม ชัดเจน จะทำให้งานที่ยากง่ายขึ้นกว่าเดิม
- ทุกส่วนควรให้ความสำคัญกับข้อมูล ทั้งรายละเอียดและแบบสรุป สิ่งที่เกิดขึ้นในเวที และในห้องย่อย

การประชุมครั้งนี้เป็นการจัดงานสัมมนาวิชาการในหัวข้อ “วิถีชุมชนบนเส้นทางงานวิจัยท้องถิ่น” ในความรับผิดชอบหลักของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดตรัง ในวันที่ 11-12 พฤศจิกายน 2551 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ซึ่งในงานนี้ได้มีการจัดแบ่งห้องย่อยเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยในประเด็นต่างๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การศึกษา การท่องเที่ยวโดยชุมชน และวิถีวิทยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในห้องย่อย การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีการนำเสนอประสบการณ์งานวิจัย เสวนาจากนักวิชาการ ดังมีรายละเอียดดังนี้

สรุปห้องย่อยประเด็นพัฒนาการงานวิจัย “วิธีวิทยา”

การสังเคราะห์ “วิธีวิทยา” งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคใต้ นั้น ได้มีการสังเคราะห์ไปแล้วเมื่อปี 47 สามารถหาอ่านได้ในหนังสือชุดสังเคราะห์ประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ กลุ่มประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ จำนวน 4 เล่ม ดังนั้นการสังเคราะห์ในครั้งนี้ จึงอยากให้เกิดการพัฒนาต่อจากงานสังเคราะห์เดิม โดยใช้กรอบ “คุณค่า พลัง ความสุข” ซึ่งเป็น THEME ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นครบ 10 ปี

กระบวนการในการสังเคราะห์ ทีมสังเคราะห์มี 3 คน จึงแบ่งงานออกเป็น 3 ส่วน คือ “คุณค่า” รับผิดชอบโดยคุณตรีพัฒน์ บัวเนี้ยว “พลัง” รับผิดชอบโดย อ.วิทยา อาภรณ์ และ “ความสุข” รับผิดชอบโดย อ.สมเจตนา มณีโมไนย ส่วนโครงการวิจัยที่ใช้ในการสังเคราะห์เป็นโครงการเด่นของภาคใต้จำนวน 14 โครงการ เป็นกรณีศึกษา ดังนี้

1. โครงการแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาลายผ้าไหมตีนศรี อ.นาโยง จ.ตรัง
2. โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง
3. โครงการเรียนรู้ประวัติแม่เจ้าอยู่หัวอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนแม่เจ้าอยู่หัว ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. โครงการศึกษาแนวทางการจัดการป่าชายเลน เพื่อเพิ่มปริมาณปูเปื้อยอย่างยั่งยืนบ้านท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
5. โครงการการศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมและเรื่องเล่า เพื่อสร้างอุดมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวคีรีวง ต.กำโลน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช
6. โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาและขยายผลองค์ความรู้ให้เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพชุมชนของหมอนวดพื้นบ้าน อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง
7. โครงการจัดการองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นบ้านบางแก้วและส่งเสริมการทำนาแบบธรรมชาติ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง
8. โครงการวิจัยศึกษาศักยภาพของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวบ้านบ่อเจ็ดลูก จ.สตูล
9. โครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน บ้านคลองลิติ ตำบลสาคร อำเภотаแพ จังหวัดสตูล
10. โครงการวิจัย การฟื้นฟูชนบทพื้นบ้านมุสลิมบ้านท่ามาลัย ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล
11. โครงการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะการทำกริชรามันห์ ตำบลตะโล๊ะหะลอ จังหวัดยะลา

12. โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาทักษะการอ่านและการสอนอัลกุรอานที่ถูกต้องตามหลักการอ่านแบบกิรออาตีห์ ต.ระเว้ง อ.ยะรัง จ.ปัตตานี
 13. โครงการศึกษากระบวนการรวมกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย เพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อยในตำบลกะมิยอ จังหวัดปัตตานี
 14. โครงการศึกษากระบวนการผลิตน้ำปลาและการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนของชุมชนบ้านบางกล้วยนอก ตำบลนาคา จ.ระนอง
- ผลการสังเคราะห์ทั้ง 3 ส่วน เป็น ดังนี้

(1) คุณค่า

เป็นการศึกษาผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชนยุคที่ 3 เป็นการอธิบายผลจากการสังเคราะห์มรดกและผลแห่งคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งผลจากการสังเคราะห์สรุปได้ว่าการวิจัยท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างใหม่ที่แตกต่างจากเครื่องมือในอดีตอย่างชัดเจน ดังนี้

การพัฒนาชุมชนไทยในอดีตย้อนหลังไป 50 ปี ของการพัฒนาชุมชน แบ่งได้เป็น 3 ยุค ดังนี้

1. ยุคที่หนึ่ง อยู่ในช่วง 25 ปีแรก คือ ตั้งแต่ประมาณปี 2500 ถึง 2525 ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือการพัฒนาแบบสั่งการจากศูนย์กลาง
2. ยุคที่สอง อยู่ในช่วง 15 ปีต่อมา คือตั้งแต่ประมาณปี 2525 ถึง 2540 ซึ่งมีลักษณะสำคัญสองแบบซ้อนทับอยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน คือ

❁ แบบที่หนึ่ง ข้าราชการ นักการเมือง ทุนท้องถิ่น และผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ร่วมกันเสนอโครงการพัฒนาต่อรัฐ จากล่างขึ้นบน ผ่านการวิ่งเต้นในช่องทางการเมืองและราชการ ในลักษณะการล่าโครงการ หรือล่างบประมาณ โดยมักอ้างถึงความต้องการจากประชาชน มีการจัดหาประชาชนร่วมลงชื่อด้วย เป็นต้น

❁ แบบที่สอง มีลักษณะจากล่างขึ้นบนเช่นกัน แต่เป็นลักษณะของการตอบโต้เรียกร้อง ประท้วง ซึ่งมักนำโดยนักพัฒนาองค์กรเอกชน (เอ็นจีโอ)

3. ยุคที่สาม อยู่ในช่วง 10 ปีล่าสุด คือตั้งแต่ประมาณปี 2540 ถึงปัจจุบัน คือช่วงที่การวิจัยท้องถิ่นถือกำเนิดขึ้น ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ต่างออกไปอย่างชัดเจน
- ผลการสังเคราะห์กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน เป็นดังนี้

ก. กระบวนการออกแบบโครงสร้างและทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะไม่ไปนำเอาโครงสร้างอำนาจแบบเดิมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน จะไม่อ้างอิงหรือพึ่งพิงขึ้นต่อ

โครงสร้างอำนาจแบบเดิมที่มีอยู่ในชุมชน และ จะก่อรูปตัวเองขึ้นเป็นโครงสร้าง
เครือข่ายที่ไม่รวมศูนย์ ไม่ใช่อำนาจเป็นเครื่องมือหรือเป็นพลังขับเคลื่อนเครือข่าย

ข. กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสื่อสารในแนวระนาบ
สื่อสารอย่างเท่าเทียม ไม่ครอบงำ ลักษณะภาษาในการสื่อสารมักจะเป็นประโยค
คำถาม โดยพี่เลี้ยงจะถามชาวบ้าน และกระตุ้นให้ชาวบ้านตั้งคำถามกับตัวเอง

ค. กระบวนการกำหนดพื้นที่ชุมชนในฐานะหน่วยการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะอิงพื้นที่นิเวศวัฒนธรรมชาติ เช่น
ร่วมลุ่มน้ำ ร่วมสายคลอง ร่วมป่า ร่วมเกาะ ร่วมทุ่งและนิเวศวัฒนธรรม เช่น ร่วม
วัด ร่วมมัสยิด ร่วมเครือข่าย ร่วมอาชีพ ร่วมเครือข่ายความสัมพันธ์ ร่วมปัญหา ร่วม
ทุกข์ ร่วมประวัติศาสตร์

ง. กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา

การพัฒนาชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่า ชุมชน คือ แกนกลางอ้างอิง
ของการมีส่วนร่วม เป็นผู้สร้างการมีส่วนร่วม กำหนดกลไกการมีส่วนร่วม และเป็นผู้
ถือกฎแห่งการมีส่วนร่วม เมื่อกำหนดประเด็นพัฒนาเอง จึงกำหนดทุกอย่าง
เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมได้ เวลา พื้นที่ ประเด็น และตัวบุคคล ในการมีส่วนร่วม ล้วน
ถูกกำหนดมาจากชุมชน

จ. กระบวนการแสวงหาและใช้ต้นทุนในการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะใช้ต้นทุนท้องถิ่น คนท้องถิ่น
ความรู้ท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น เป็นฐานการพัฒนา และพยายามสร้างความมั่นคง
ทางการเงินเอง

ฉ. กระบวนการมุ่งไปสู่เป้าหมายการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมุ่งเอาคนเป็นศูนย์กลาง มุ่งการ
เรียนรู้ ยั่งยืนและพอเพียง พึ่งตนเอง เป็นเป้าหมาย

ช. กระบวนการทำงานของนักพัฒนา

การพัฒนาชุมชนด้วยการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเพื่อนที่เท่าเทียมกัน เป็นผู้
ปรารถนาดี ซึ่งแน่แท้จะไม่ชี้นำ ไม่มีลักษณะของการครอบงำหรืออยู่เหนือชาวบ้าน
ไม่ว่าทางการแสดงอำนาจ หรือการแสดงบารมีตามธรรมชาติ

(2) พลัง

เป็นการศึกษาการตอบสนองของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อการแก้ปัญหาชุมชน โดยมองว่าท้องถิ่นมีความเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหว เป็นพลวัต เกี่ยวโยงกันทั้งระดับชุมชนถึงระดับมหภาค มีเงื่อนไข คือ พลังจะเกิดได้ต้องอยู่ให้ถูกที่ ถูกเวลา ถูกจังหวะ จึงจะสามารถแก้ปัญหาทั้งระดับชุมชนและโครงสร้างของสังคมได้

ปัญหาของชุมชนส่วนใหญ่เป็นปัญหาระดับฐานทรัพยากรเสื่อมโทรมลง ชุมชนเริ่มสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพยากร ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ราคาผลผลิต หนี้สิน การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม

พลังที่เป็นรูปธรรมจากโครงการวิจัย เป็นดังนี้

- 1) การวิจัยสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชุมชนได้ตรงจุด
- 2) กระบวนการแก้ปัญหาเป็นแบบทุกคนร่วมคิดร่วมทำ เกิดการมีส่วนร่วม
- 3) ทีมวิจัยมีการพัฒนาวิธีคิด กระบวนการขั้นตอนในการทำงานและนำไปปรับใช้ในงานด้านอื่นๆ ได้อีกด้วย
- 4) การขยายแกนนำกลุ่มจากการพัฒนาศักยภาพผู้นำ
- 5) เกิดการรวมกลุ่ม และการเข้าร่วมทีมวิจัยของคนหลายหลายกลุ่ม หลายหลายสาขา
- 6) เกิดผลเชิงรูปธรรมที่สืบเนื่องจากกิจกรรม
- 7) มีการขยายผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งการทำงานที่ลึกซึ้งขึ้นในโครงการเดิม และการแตกไปเกิดโครงการใหม่

สิ่งที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องพิจารณาเพื่อการแก้ไขต่อไป คือ

- ทุกโครงการเน้นการประสานรัฐ ไม่ตั้งคำถามกับรัฐ
- แกนนำหลักในการวิจัยมักเป็นระดับนำของชุมชน ทำให้มุมมองต่อปัญหาการวิจัยและการหาทางออกแบบบนลงล่างได้ง่าย
- ทางออกในการแก้ปัญหายังเป็นแบบตามแก้ปัญหา ยังไม่มีทางออกในระดับนโยบาย
- ยังไม่เห็นภาพการมองเชิงจัดแย้งของชุมชน
- จุดที่เลือกมาทำวิจัยยังไม่เข้าถึงปัญหาสูงสุดของชุมชน

พลังในการแก้ปัญหาชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีแนวทาง 3 แนวทาง ดังนี้

- 1) การสร้างการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหา
- 2) การสร้างองค์ความรู้
- 3) การปรับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้อง

(3) ความสุข

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ : “ความสุข” เกิดจากการเรียนรู้ที่แท้จริงซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงสามารถเปลี่ยนแปลง “คน” ได้ ดังนั้น **ความสุขจึงอยู่ที่ตัวคน** ที่เกิดจากการปฏิบัติและพฤติกรรม สังเกตได้จากการสัมผัสที่ดำรงเชิงสมาธิจิต (ไม่ใช่เอกสาร)

ความสุขที่นักวิจัยพบจากการศึกษาวิจัย คือ

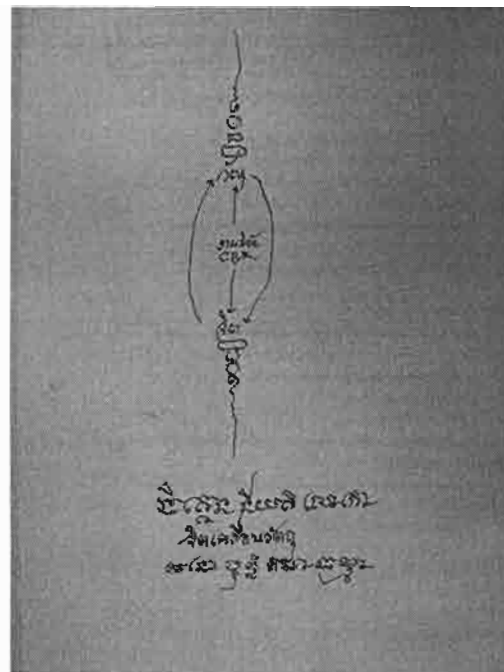
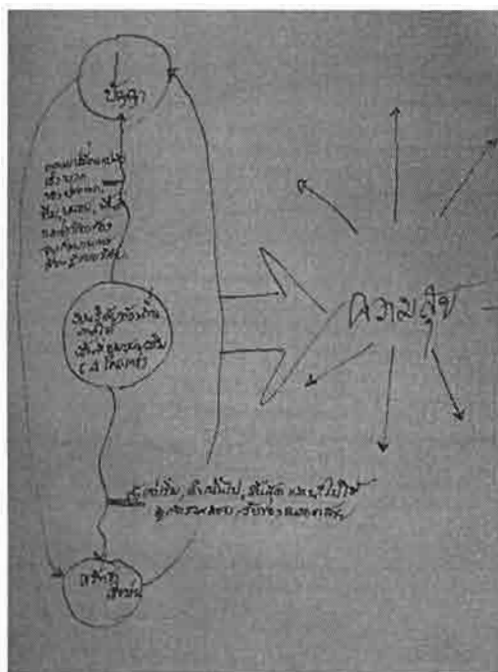
- **การพูดคุย ตั้งวง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องที่ไม่รู้** เช่น โครงการนาหมื่นศรีที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการผ้าทอที่เป็นเครือข่ายผ้าทอภาคใต้ แม้ว่าโครงการนาหมื่นศรีจะมีการรวบรวมความรู้มาก่อน มีคำพูดที่ว่า “มีความรู้แล้วไปใหญ่ใสไม่ได้”
- **การประสานงานกับกลุ่มที่ไม่เคยมาร่วมกันได้** เช่น โครงการมโนราห์ที่สามารถประสานมโนราห์ 8 โรงมารำด้วยกันจากเดิมเคยเป็นคู่แข่งกัน
- **ฟื้นฟูเครือข่ายความสัมพันธ์ การนับญาติ** เช่น โครงการประวัติศาสตร์แม่เจ้าอยู่หัวให้การทอดกฐินเพื่อสร้างเจดีย์ใหม่โดยใช้เครือข่ายนามสกุล และโครงการน้ำปลาบางกล้วยนอกที่มีเรียกชื่อกันเสมือนญาติ และนับญาติกันที่สุดในที่สุด ซึ่งเป็นวัฒนธรรมชาวบ้าน
- **สร้างการรวมกลุ่ม** เช่น โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรศิริวงเป็นการสร้างความกลมเกลียวกับกลุ่มคนรุ่นใหม่จากที่เริ่มหายไป
- **การดูแล อนุรักษ์ทรัพยากร** เช่น โครงการปูเปี้ยว ตามองไปปลูกขนานอยู่ในป่าชายเลนเพื่อเฝ้าไม่ให้คนเข้ามาทำลาย “ขามเฝ้าป่าชายเลน” และ โครงการทำน้ำปลาบางกล้วยนอก ที่ได้นำปลาตัวเล็กๆ ที่ติดหลังแหมาใช้ประโยชน์จากเดิมที่ทิ้ง
- **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน** เช่น โครงการท่องเที่ยวบ่อเจ็ดลูกที่ชาวบ้านมารวมกันเพื่อทำธุรกิจการท่องเที่ยว ทำบัญชี หาดลาด ประสานเครือข่ายโดยชุมชนเอง
- **สร้างอาชีพ สร้างงานให้กับชุมชน** เช่น โครงการกะปิเยาะห้ที่ชาวบ้านร่วมกันทำธุรกิจที่เป็นภูมิปัญญาส่งออกไปขายประเทศอาหรับผ่านสหกรณ์และขายตรงให้กับลูกค้า โครงการขนมพื้นบ้านมุสลิมเป็นการทำขนมในช่วงที่ว่างจากการตัดยาง ออกทะเลไม่ได้ได้อยู่กับบ้านมีเวลาดูแลครอบครัวและปฏิบัติศาสนกิจ
- **รวบรวม พัฒนาและฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การรับใช้สถานการณ์ปัจจุบัน** เช่น โครงการข้าวบางแก้ว และโครงการหมอยาพื้นบ้าน ที่มาการรวบรวมความรู้ท้องถิ่น นำภูมิปัญญามาจัดระบบ และสร้างการยอมรับจนสามารถเป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลและรักษาสุขภาพของโรงพยาบาล..... โครงการกริชรามันส์มีการรวบรวมและบันทึก

ประวัติศาสตร์และองค์ความรู้กริช สืบทอดสู่ช่างทำกริชรุ่นใหม่ สร้างคุณค่าของกริชอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การพัฒนาให้จังหวัดยะลาเป็นศูนย์กลางกริชต่อไป

- **การพัฒนาและผสมผสานความรู้** โดยเชื่อมความรู้ท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ เช่น โครงการน้ำปลาบางกล้วนนอกที่มีการฝึกอบรมพัฒนาความรู้การทำน้ำปลาที่มีการปฏิบัติการจริง
- **การปฏิบัติตามหลักศาสนา** เช่น โครงการน้ำปลาบางกล้วนนอกที่ได้ผลิตน้ำปลา (ปฏิบัติการ) ที่มีความสะอาด บริสุทธิ์ มีการดูแลเพื่อนบ้านและแม่บ้าน (ทีมงาน) ที่ได้มาทำงานด้วยกัน (ความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน) โครงการกัรออาตีที่ใช้อวัยวะทุกส่วนที่พระเจ้าให้มาสำหรับการสอนอ่านคัมภีร์อัลกุรอานอ่านถูกต้อง โดยใช้ตา หู ฟัง ปากพูดอ่าน มือเขียน สมองคิด จิตศรัทธา โครงการขนมพื้นบ้านมุสลิมเป็นการผลิตอาหารที่มีความสะอาดตามหลักอาหารฮาลาล
- **การสร้างเครื่องมือใหม่ในการสอนเด็ก** ที่มีความรวดเร็ว สะดวก มีประสิทธิภาพ เด็กเรียนอย่างมีความสุขมีสมาธิเพิ่มขึ้น ครู-เด็ก-แม่มาเรียนด้วยกัน

บทสรุป “ความสุข” ของชุมชนมุสลิม 4 โครงการ คือ

“หลักศรัทธาและความเชื่อมั่น นำไปสู่การสร้างปัญญาในที่สุด”

ความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ ต่อผลการสังเคราะห์

★ ผศ.ปิยะ กิจถาวร

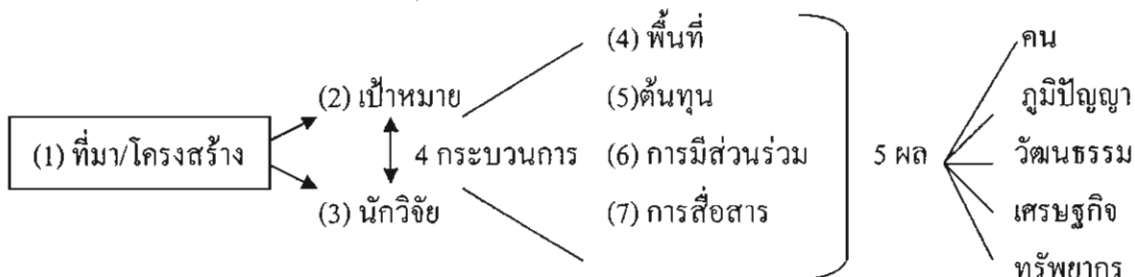
- เสนอเพื่อช่วยกันมอง นำ พา
- ความสุข พลัง คุณค่าของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพลังในการแก้ปัญหา การเปลี่ยนแปลงปัญหา เกิดความสุขของทุกฝ่ายในสังคม
- วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการสังเคราะห์ ยังมีการตีความจากผู้สังเคราะห์ จะเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมตีความด้วยได้หรือไม่ บนเงื่อนไขเวลา
- ผลที่ได้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหลักๆ จากการสังเคราะห์ คือ “คน” ไม่ใช่ “ความรู้”
- คุณค่าของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ “คน” ที่มีการขับเคลื่อนร่วมกับ “ความเชื่อมั่น” ก่อให้เกิดการขยายผลสู่ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ผ่าน “ความรู้และความสัมพันธ์”

★ รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ

- งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยสายพันธุ์ใหม่
- ส่วนประกอบในการสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มี 4 ส่วน คือ
 - เนื้อหา (14 โครงการ) ที่บ่งบอกถึงคุณค่า พลัง ความสุข
 - วิธีวิทยา เป็นการอธิบายความแตกต่างของกรรมวิธีในการทำ
 - การบริหารจัดการ ถือเป็นกองหลังในการหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เคลื่อนไป
 - การขยายผล เป็นงานที่มีความสำคัญมากในการดำเนินวิจัยระยะต่อไป
- 3 ฉากของงานวิจัย
 - แบบที่ 1 วิจัยโดยรัฐ/นักวิชาการ
 - แบบที่ 2 วิจัยโดย NGO
 - แบบที่ 3 วิจัยโดยชาวบ้าน หรืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เสนอให้มีการเปรียบเทียบระหว่างแต่ละแบบว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

- กรอบการสังเคราะห์คุณค่า

- เน้นวิธีวิทยา 3 ยุค เป็น ดังนี้

(1) เน้นเชิงปริมาณ

- 12 ขั้นตอน
- คำนวณค่า
- เน้นเครื่องมือ
-

(2) เชิงคุณภาพ

- เปลี่ยนกระบวนการทัศน์
- PAR
- เปลี่ยนเครื่องมือ

(3) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- หาคนทำ
- พัฒนาโจทย์วิจัย
- เวทีทำความเข้าใจทีมวิจัยและกลุ่มชาวบ้าน
- ออกแบบงานวิจัย
- จัดการข้อมูล
- วางแผนใช้ประโยชน์
- ถอดบทเรียน

บทสวดสองใจ สวดอวสานอย่างงาม

โดยรศ. "สวดอวสาน" สืบค้น พจนานุกรมไทย [พจนานุกรม] ขอมงานวิเศษเพื่อท้าวเทว

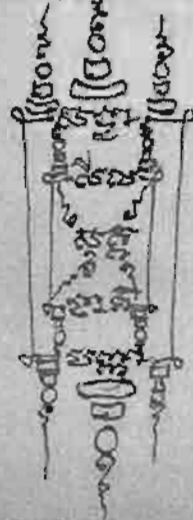
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

ใน พจนานุกรมไทย สืบค้น พจนานุกรมไทย

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๑ ความเชื่อพื้นฐาน (mental model)
ของผู้สวดมนต์

ผู้สวดมนต์เป็นผู้ที่มีความเชื่อ และปฏิบัติอย่างถูกต้อง
จึงเชื่อว่าการสวดมนต์เป็นวิธีที่ดีในการปฏิบัติธรรม

อธิบายว่า ผู้สวดมนต์ในสมัยก่อนจะมีความเชื่อว่าการ
สวดมนต์จะช่วยในการปฏิบัติธรรม และเชื่อว่าการสวดมนต์
จะช่วยในการปฏิบัติธรรม และเชื่อว่าการสวดมนต์

ผู้สวดมนต์จะมีความเชื่อว่าการสวดมนต์จะช่วยในการปฏิบัติธรรม
และเชื่อว่าการสวดมนต์จะช่วยในการปฏิบัติธรรม

ผู้สวดมนต์จะมีความเชื่อว่าการสวดมนต์จะช่วยในการปฏิบัติธรรม

๕ จากกรณีการฟ้องร้องหาความผิดของ... (text is partially obscured and handwritten) ...

ส่วนโดยนัย... (text is handwritten and partially obscured)

๖ โดยนัย... (text is handwritten and partially obscured)

เมื่อ... (text is handwritten and partially obscured)

* บทบัญญัติ... (text is handwritten and partially obscured)

□

ในชุดตาม
มาด้วย
แม่บ้าน
แม่เรือน
แม่ครัว
 ฯลฯ

โพสแม่

ชุดเสื้อ "บ้านเรือนแม่ครัว"
"ชุดบ้านเรือนแม่ครัว"
 ฯลฯ

ชุดบ้านเรือนแม่ครัว

"โพสแม่"

.. เมื่อเสร็จตามไป ชุดเสื้อ ออกจากเรือนเป็นครัวเรือน
ตามครัวเรือน

- ชุดตามเรือน "โพสแม่" ไม่ทำชุดที่ใด สักชุดใด
เป็น - แม่บ้านแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว
- แม่บ้านแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว
- แม่ครัวแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว
- แม่ครัวแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว
- แม่ครัวแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว
- แม่ครัวแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว
- แม่ครัวแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว

ชุดครัวเรือนแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว
ชุดครัวเรือนแม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว แม่ครัว

๑๖

ไปซื้อ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

๑ ทอเส้นด้าย ลายใบ สดุดใจรัก
ทอ เส้นด้าย สดุดใจรัก ด้ายแดงในสมัย
ทอ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส
ทอ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

ไปซื้อ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย
วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

๒ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

๓ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

วิธีทอ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

- ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

- ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

- ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

- ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

- ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

- ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

๔ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

๕ ดัชนีชนิดแรก ของ เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ เกาเหลาในสมัย

๒. มาตรา ๖๖ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา
และ-คนทั่วไป

ถ้าการฟ้องร้องคดีอาชญากรรมได้โดยความยินยอมของโจทก์
ไม่ถือว่าฟ้องคดีอาชญากรรม "แต่เป็นคดีอาชญากรรม"
โดย สืบเนื่องจาก การฟ้องคดีอาชญากรรมได้โดย

๓. การฟ้องคดีอาชญากรรม
โดยความยินยอมของโจทก์

แล้วต่อไปว่า การฟ้องคดีอาชญากรรมได้โดยความยินยอมของโจทก์
จึงเป็นคดีอาชญากรรม (และ-คดีอาชญากรรม)

แต่เมื่อกล่าวถึง การฟ้องคดีอาชญากรรม ได้โดยความยินยอมของโจทก์ ๑๐ ประการ แต่มี
"การฟ้องคดีอาชญากรรมโดยความยินยอมของโจทก์" ว่าคดีอาชญากรรมที่ฟ้องโดยโจทก์
เมื่อฟ้องคดีอาชญากรรมโดยความยินยอมของโจทก์ จะฟ้องคดีอาชญากรรมได้โดยความยินยอมของโจทก์
มิฉะนั้นแล้ว

กรณีแรก "การฟ้องคดีอาชญากรรมโดยความยินยอมของโจทก์" คือ Action research
ที่งานคดีอาชญากรรมที่ฟ้องโดยโจทก์ หรือ ๑๔ โดยความยินยอมของโจทก์ในคดีอาชญากรรม
ที่ฟ้องคดีอาชญากรรมได้โดยความยินยอมของโจทก์ คือ "แล้วต่อไปว่า
ต่อไป ในคดีอาชญากรรมที่ฟ้องโดยความยินยอมของโจทก์ และ-คดีอาชญากรรม
ที่ฟ้องคดีอาชญากรรมโดยความยินยอมของโจทก์ และ-คดีอาชญากรรม
ที่ฟ้องคดีอาชญากรรมโดยความยินยอมของโจทก์ ๑ "

กรณีที่สอง Never Stop Questions
และคดีอาชญากรรมที่ฟ้องโดยโจทก์ หรือ ๑๔ โดยความยินยอมของโจทก์
ที่ฟ้องคดีอาชญากรรมโดยความยินยอมของโจทก์ หรือ ๑๔ โดยความยินยอมของโจทก์
เมื่อฟ้องคดีอาชญากรรมโดยความยินยอมของโจทก์ หรือ ๑๔ โดยความยินยอมของโจทก์

๑๔ โดยความยินยอมของโจทก์

[ยังไม่จบ]

พลังจากการทำวิจัยท้องถิ่นภาคใต้¹

วิทยา อารณ²

เกริ่น -- กรอบการวิเคราะห์พลังจากการทำวิจัยท้องถิ่นภาคใต้

ท้องถิ่นมีความเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหว เป็นพลวัต เกี่ยวโยงกันทั้งระดับชุมชนถึงมหภาค ทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม

บทบาทของปัจเจกมีผลสะท้อนต่อกันกับชุมชน เครือข่าย และบริบท

เงื่อนไขของการเกิดพลังคือ การที่ทีมวิจัยสามารถกำหนดเลือกตัวคุณให้เสริมพลังได้ นั่นคือ สิ่งที่เลือกนั้นเลือกได้ถูกที่ ถูกเวลา ถูกจังหวะ

สิ่งที่แสดงว่ามีพลังเกิดขึ้นก็คือสามารถแก้ปัญหาที่มีอยู่ได้

โครงการวิจัยเด่นจากการทำวิจัยท้องถิ่นทั้ง 14 โครงการที่ยกมาศึกษาจึงเป็นกรณีที่น่าสนใจว่ามีแนวคิด กระบวนการอย่างไรจึงสามารถสร้างพลังให้เกิดขึ้นมา

โจทย์

พลังในการวิจัยท้องถิ่นของโครงการวิจัยดีเด่นตอบสนองการแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างไร?

ภาพรวมของภาคใต้

-ภาคเกษตรกรรม มียางพารา ปาล์ม ผลไม้ ประมง ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนจากยังชีพมาผูกติดกับตลาดมากขึ้น ราคาเกษตรผันผวน เป็นหนี้

-ภาคอุตสาหกรรม มีขนาดย่อย กลาง ใหญ่ ด้านเกษตร,ประมง,ท่องเที่ยว , ในแผนพัฒนาภาคใต้ระบุจะสร้างอุตสาหกรรมหนัก ปิโตรเคมี เหล็กต้นน้ำ แปรรูปสินค้าเกษตร นิคมอุตสาหกรรมจะย้ายจากมาบตาพุดมาภาคใต้ พัฒนาพลังงานนิวเคลียร์

-ชุมชนเมืองขยายตัว ชุมชนแออัดมากขึ้น

-ชุมชนมักประสบปัญหาการรุกเข้ามาของทุนภายนอก และนโยบายรัฐ มาแย่งทรัพยากร เช่น ที่ดิน ป่า ประมง มีการออกกฎหมายบีบชาวบ้านแต่เอื้อนายทุน

-กรณี 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีปัญหาเรื่องความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินด้วย

ภาพรวมของชุมชนที่ทำวิจัยท้องถิ่นในภาคใต้

¹ เอกสารประกอบการสัมมนา “วิถีชุมชนบนเส้นทางวิจัยท้องถิ่น” ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง วันที่ 12 พฤศจิกายน 2551. เอกสารนี้เป็นโครงร่างของรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการ “สังเคราะห์สืบค้นพัฒนาการแห่งพลัง คุณค่า และความสุข ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้” สนับสนุนโดยกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค

² สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ชุมชนที่เลือกมาเป็นชุมชนในชนบทที่ทำการเกษตร ไม่มีชุมชนเมือง แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มตามลักษณะเศรษฐกิจสังคม และนิเวศน์คือ

1. ชุมชนที่ราบ ทำนา จำนวน 5 ชุมชน เป็นชุมชนพุทธทั้งหมด คือ

- ชุมชนบางแก้ว จ.พัทลุง ศึกษาเรื่องฟื้นฟูการทำนาธรรมชาติ
- อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง ศึกษาเรื่องฟื้นฟูหมอนวดพื้นบ้าน
- ต.โคกสะบ้า จ.ตรัง ศึกษาเรื่องฟื้นฟูการแสดงโนรา
- ต.นาหมื่นศรี จ.ตรัง ศึกษาเรื่องฟื้นฟูการทอผ้าพื้นบ้าน
- ต.แม่เจ้าอยู่หัว จ.นครศรีธรรมราช ศึกษาเรื่องฟื้นฟูความทรงจำร่วมของ

ชุมชนผ่านตำนาน

2. ชุมชนบนพื้นที่สูง ทำสวน จำนวน 1 ชุมชน เป็นชุมชนพุทธ คือ

- บ้านคีรีวง จ.นครศรีธรรมราช ศึกษาเรื่องฟื้นฟูความทรงจำร่วมของชุมชนผ่านเรื่องเล่า

3. ชุมชนชาวประมงชายฝั่ง ทำการประมง จำนวน 5 ชุมชน แบ่งเป็น ชุมชนพุทธ 1 ชุมชน ชุมชนมุสลิม 4 ชุมชน คือ

- บ้านเขาถ่าน จ.สุราษฎร์ธานี(พุทธ) ศึกษาเรื่องฟื้นฟูทรัพยากรผ่านการจัดการปูเปี้ยว
- บ้านบางกล่ำนอก จ.สงขลา ศึกษาเรื่องการรวมกลุ่มทำน้ำปลา
- บ้านคลองลิดี จ.สตูล ศึกษาเรื่องฟื้นฟูทรัพยากรผ่านการจัดการป่าชายเลน
- บ้านบ่อเจ็ดลูก จ.สตูล ศึกษาเรื่องการรวมกลุ่มจัดการท่องเที่ยว
- บ้านท่ามาลัย จ.สตูล ศึกษาเรื่องฟื้นฟูชนมพื้นบ้าน

4. ชุมชนที่ราบใน 3 จังหวัดชายแดน มีอาชีพเกษตรกรรมหลายอย่าง เป็นชุมชนมุสลิมทั้งหมด คือ

- ต.ตะโกละหลอ จ.ยะลา ศึกษาเรื่องฟื้นฟูการทำกรีข
- ต.ระแว้ง จ.ปัตตานี ศึกษาเรื่องปรับปรุงการเรียนการสอนอัลกุรอานแบบกีรออาติย
- ต.กะมิยอ จ.ปัตตานี ศึกษาเรื่องการรวมกลุ่มทำหมวกกะปิเยาะห์

ถ้าจัดแบ่งชุมชนตามศาสนาที่สมาชิกชุมชนนับถือจะแบ่งได้เป็นชุมชนพุทธ 7 ชุมชน และชุมชนมุสลิม 7 ชุมชน ชุมชนเหล่านี้จึงเป็นตัวแทนของชุมชนชนบทในภาคใต้ค่อนข้างครอบคลุมปัญหาของชุมชนที่ทำวิจัยท้องถิ่น

ชุมชนที่ทำวิจัยดีเด่นทั้ง 14 ชุมชนนี้เป็นชุมชนชนบทที่ใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิต ส่วนใหญ่มักประสบปัญหาฐานทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง ชุมชนเริ่มสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพยากร,ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ราคาผลผลิต หนี้สิน การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรม คือ

-ปัญหาประมง ชาวบ้านทำการประมงขนาดเล็ก ประมงชายฝั่ง ประสบปัญหาถูกเรือประมงพาณิชย์แย่งหาปลา โดยเฉพาะจากเครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม เกิดปัญหาหนี้สิน พบได้ในชุมชนวิจัยที่ทำการประมงทุกชุมชน

-ปัญหาที่ดิน หลุดมือจากเกษตรกร เกิดคนไร้ที่ดิน

-ปัญหาราคาผลผลิตผันผวน ตกต่ำ

-ปัญหาการควบคุมโดยรัฐไม่ให้ชาวบ้านใช้ทรัพยากรในชุมชน เช่น พรบ.ที่เกี่ยวกับป่าไม้ ห้ามชาวบ้านใช้ประโยชน์ในป่า การประกาศเขตอนุรักษ์ทับที่ดินของชาวบ้าน เช่น บ้านคีรีวง

-ปัญหาแรงงาน ผู้ทำการผลิตเป็นวัยกลางคนถึงแรงงานสูงอายุ ส่วนคนรุ่นใหม่ออกไปอยู่นอกชุมชน โดยไปรับจ้างในโรงงาน ไปเรียนต่อ จนถึงไปทำงานนอกประเทศ

-ปัญหาสังคม ชุมชนล่มสลาย เด็กเสพยาเสพติด 8 x 100,วิวาท ,ออกไปเรียนข้างนอกชุมชน ,พ่อแม่อยู่กับเงินที่ลูกส่งมาให้จากการทำงานนอกชุมชน,เกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม

-ปัญหาจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ เช่น การสร้างท่าเรือน้ำลึก การสร้างเขื่อนรองรับแผนพัฒนาภาคใต้ เช่น ที่บ้านท่ามาลัย

-ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาความปลอดภัย

วิธีการทำวิจัยท้องถิ่น

เงื่อนไขที่เลือกทำงานวิจัยเริ่มขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ

1. เกิดจากข้อเสนอของ node เป็นเบื้องต้น ซึ่งโครงการส่วนใหญ่มักเป็นแบบนี้ เช่น

-คุณมานพเจอกลุ่มทอผ้าไหมหมิ่นศรีจากการทำงานร่วมในโครงการ SIF

-คุณดูแวงเจอครูที่กำลังจะปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาอาหรับแบบกิริออาทิตย์

-คุณวิรัชอ่านเจอบทความเรื่องกลุ่มปูเปี้ยว จึงติดต่อไปยังกลุ่ม

2. คนในพื้นที่/คนในชุมชนนั้นๆ สนใจประเด็นของตน เฉพาะคน ชุมชนติดต่อมาเอง เช่น

-ชุมชนบางแก้ว

ทั้ง 2 ลักษณะอาจทำให้การตั้งโจทย์และกำหนดกระบวนการวิจัยสอดคล้องกับชุมชนหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นขั้นตอนในการเลือกประเด็นและพัฒนาโครงการจึงสำคัญมาก เพราะจะทำให้การวิจัยตรงกับปัญหาของชุมชนมากที่สุด

การเลือกประเด็นที่จะศึกษาวิจัยของโครงการวิจัยเด่นในช่วงนี้ยังไม่ได้เลือกจากปัญหาหลักของชุมชนโดยตรง แต่เลือกตามประเด็นที่ทีมวิจัยสนใจ หรือเลือกที่จะให้เป็น ประเด็นนำไปสู่ การแก้ปัญหาหลักอื่นๆของชุมชนต่อไป

กระบวนการขั้นตอนในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ของโครงการเด่น 14 โครงการพบว่า สอดคล้องกับที่ได้เคยมีการศึกษาแล้ว คือพบว่าโครงการที่ประสบผลสำเร็จสูงจะมีการดำเนินงาน ลำคัญ 2 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การทบทวน พื้นฟู หรือสร้างเส้นสายความสัมพันธ์ที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ 2 การนำความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งไปดำเนินกระบวนการวิจัยและแก้ไขปัญหาชุมชน วิธีการสำคัญในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมี 8 ประการคือ

- 1) การประมวลสภาพ/องค์ความรู้ชุมชน
- 2) การตั้งโจทย์วิจัย
- 3) การวางแผนงาน ขั้นตอน การจัดการวิจัย
- 4) การเสนอโครงการวิจัย
- 5) การเก็บข้อมูล
- 6) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 7) การสรุปผลและรายงาน
- 8) การเผยแพร่และดำเนินการต่อเนื่อง

แต่ละวิธีการอาจยืดหยุ่น ไม่ทำตามลำดับขั้นตอนที่แน่นอน หรือทำซ้ำในบางขั้นตอนก็ได้ การค้นพบแนวทางในการดำเนินโครงการที่เหมาะสมแต่ละขั้นตอนเกิดจากการลองผิดลองถูกของทีม วิจัยแต่ละโครงการ

นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขอื่นที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการทำวิจัยคือ

- การมีส่วนร่วม
- การทำไปสรุปไปเป็นระยะ
- การสร้างคนรุ่นใหม่
- การขยายกลุ่ม
- การจัดสัมพันธ์ชุมชนกับ node
- การจัดสัมพันธ์ชุมชนกับชุมชนอื่น หรือเครือข่าย

จากการที่เคยทำการสังเคราะห์การทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ที่ผ่านมายังพบว่า

ทีมวิจัยที่เข้มแข็ง ทำวิจัยในชุมชนที่พร้อมสูง จะทำให้สำเร็จสูง

ทีมวิจัยที่เข้มแข็ง ทำวิจัยใน ชุมชนที่พร้อมระดับปานกลาง จะทำให้ สำเร็จระดับปานกลาง

ทีมวิจัยที่ยังไม่เข้มแข็งทำวิจัยในชุมชนที่พร้อมสูงจะทำให้สำเร็จปานกลางหรือไม่สำเร็จก็ได้

จากข้อสังเกตดังกล่าว เมื่อพิจารณาร่วมกับเงื่อนไขอื่นๆทำให้สรุปได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของแต่ละโครงการ ทีมวิจัย เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีผลต่อความสำเร็จ โดยเฉพาะการมี หัวหน้าทีม ที่ มีความสามารถ ปัจจัยรองลงมาคือการมี พื้นฐานชุมชน ที่ดีรองรับ และ การมีกัลยาณมิตรภายนอก

หนุนช่วยตามลำดับ ส่วน บทบาทของ Node จะค่อนข้างมีอิสระและสำคัญ เพราะจะเคลื่อนไหวหนุนเสริมปัจจัยข้างต้นตามความเหมาะสม

ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยเด่น 14 โครงการ

รูปธรรมของพลังที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันในช่วง 10 ปีจากการทำวิจัยท้องถิ่นของโครงการเด่นทั้ง 14 โครงการคือ

- 1) การกำหนดประเด็นวิจัยจากภายในชุมชน ทำให้การวิจัยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชุมชนได้ตรงจุด ทั้งยังได้เริ่มวิจัยจากประเด็นที่เป็นความสนใจซึ่งสามารถพบในพื้นที่เป็นเบื้องต้น และสามารถตอบคำถามได้แล้ว
- 2) การที่ทุกคนร่วมคิดร่วมทำ มีกระบวนการการแก้ปัญหาทำให้การดำเนินงานวิจัยเป็นการมีส่วนร่วม
- 3) ชุมชน โดยเฉพาะหิมาวิจัยมีวิธิตัด กระบวนการขั้นตอนในการทำงานที่เรียกว่า กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และปรับนำไปใช้ในการดำเนินงานด้านอื่นด้วย
- 4) เกิดการขยายแกนนำกลุ่ม ซึ่งเห็นได้จากการพัฒนาศักยภาพผู้นำ , เช่น แนวคิด ทักษะของผู้นำ ด้านการผลิต-การตลาด -การต่อรอง
- 5) มีแกนนำและทีม เกิดการรวมกลุ่ม
- 6) มีเพื่อนที่มาร่วมกระบวนการวิจัยท้องถิ่น ทั้งชาวบ้าน นักวิชาการ ข้าราชการ node บุคคล ภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียน ครู
- 7) เกิดผลเชิงรูปธรรมที่สืบเนื่องจากกิจกรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ,สังคม ,การเมือง,สิ่งแวดล้อม ,ความมั่นคง
- 8) มีการขยายผลต่อเนื่อง หลายโครงการมีแนวทางที่จะขยายประเด็นต่อ โดย
 - ขยายจากโครงการเดิมออกไป ทำรายละเอียดมากขึ้น
 - แตกไปเกิดการสร้างโครงการใหม่ๆ

สิ่งที่ยังต้องปรับปรุง

- 1) ที่ผ่านมามีทุกโครงการเน้นประสานรัฐ ไม่ตั้งคำถามกับรัฐ โดยจะมีลักษณะดังนี้
 - ประสานเพียงกลไกรัฐระดับล่าง
 - หันหลังให้รัฐไปเลย
 - พยายามทำแทนรัฐ แก้ปัญหาชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง หรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อช่วยเหลือกันเองซึ่งอาจเกิดการพึ่งพิงขึ้นได้ง่าย และกล่าวได้ว่ายังไม่พอต่อการแก้ไขปัญหาชุมชนที่จะต้องทำให้รัฐเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายด้วย

2) แกนนำหลักในการทำวิจัยมักเป็นระดับนำของชุมชน ทำให้มีมุมมองต่อปัญหา ต่อการวิจัย และต่อการหาทางออกแบบบนลงล่างได้ง่าย

3) การหาทางออกยังเป็นแบบตามแก้ปัญหา ยังไม่มีการเสนอทางออกระดับนโยบาย ยังเป็นการหาทางออกภายใต้โครงสร้างเดิม

4) ยังไม่เห็นภาพการมองเชิงจัดแย้ง ไม่เห็นว่าชุมชนถูกระงับ ทั้งระดับ โครงสร้าง และระดับบุคคล

5) จุดที่เลือกมายังไม่เข้าถึงปัญหาสูงสุดของชุมชน เช่น เด็ก เยาวชน วัฒนธรรม หนี้สิน ที่ดิน ต้องไปให้ถึงการวิเคราะห์โครงสร้างทางการเมือง

ภาพรวมของการสร้างพลังในการแก้ปัญหาชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น

จากการสังเคราะห์พบว่าชุมชนวิจัยดีเด่นทั้ง 14 โครงการไม่ใช่ตัวแทนภาพรวมทั้งหมดของชุมชนภาคใต้ ยังคงขาดชุมชนอีกหลายลักษณะ เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนที่ปรับการผลิตย้อนกลับไปเป็นแบบยังชีพพอเพียง ชุมชนชาติพันธุ์อย่างชาวเล หรือชุมชนที่มีปัญหาอื่นนอกจากนี้

โดยทั่วไปแนวทางการแก้ปัญหของชุมชนก็คือ 1) การสร้างการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหา 2) การสร้างองค์ความรู้ 3) การปรับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหและให้ชุมชนอยู่ได้

การทำวิจัยท้องถิ่นที่ผ่านมามีทั้ง 3 ส่วนคือ

1.การสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำโดยสร้างเป้าหมายร่วมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ,การเมือง ทำให้เกิดการรวมตัวแบ่งได้เป็น 4 แบบ คือ

แบบที่ 1) รวมตัวเฉพาะกลุ่มที่ทำวิจัย อาจมีสมาชิกเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่ขยายกลุ่มใหม่ออกไป โครงการส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะนี้คือไม่สามารถขยายจากกลุ่มวิจัย ไปยังกลุ่มคนในชุมชนได้ จึงยังคงจำกัดอยู่ในกลุ่มสนใจเฉพาะเรื่องที่ทำวิจัย

แบบที่ 2) เริ่มจากการรวมตัวของกลุ่มทำวิจัยแล้วขยายเกิดกลุ่มใหม่ออกไปโดยกลุ่มวิจัยเดิมเป็นแกนประสานกลาง เช่น ต.ตะโล๊ะหะลอ

แบบที่ 3) เริ่มจากการรวมตัวของกลุ่มทำวิจัยแล้วขยายจากกลุ่มเป็นเครือข่าย เช่น จากบ้านเขาถ่านสู่เครือข่ายอ่าวบ้านดอน

แบบที่ 4) กลุ่มรวมตัวกันก่อนทำวิจัยนี้แล้ว เมื่อเกิดงานวิจัยก็ขยายจากกลุ่มวิจัยเข้าสู่โครงสร้างของกลุ่มและเครือข่ายเดิมในชุมชน เช่น บางกล้วนนอก แต่หลายกลุ่มก็ยังขยายไปสู่เครือข่ายเดิมในชุมชนและ/หรือเครือข่ายเดิมระดับระหว่างชุมชนได้ไม่ได้ เช่น บ้านบ่อเจ็ดลูก บ้านคลองลึก บ้านท่ามาลัย

2.การสร้างองค์ความรู้ ทำโดยการวิเคราะห์ชุมชน กำหนดเป้าหมาย เน้นในเรื่องที่วิจัยในประเด็นที่เลือกมาศึกษา เช่น ขนบ ทรัพยากร

องค์ความรู้ไม่จำเป็นต้องถูกต้องเป็นข้อเท็จจริง เช่น กรณีตำนานแม่เจ้าอยู่หัว บางครั้งก็เป็น
อรรถา เป็นองค์ความรู้เฉพาะหน้าที่ต้องขยายขอบเขตต่อไป

องค์ความรู้ที่จำเป็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนต้องมีทุกด้านที่เกี่ยวข้อง ทำให้ต่อความรู้ต้องมีความเป็นวิทยาศาสตร์ ในการกระทำต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์

การสร้างองค์ความรู้เป็นเรื่องสำคัญ ทีมวิจัยต้องทำให้ชัด เพื่อไปสู่ข้อ 3

3. การปรับความสัมพันธ์ เมื่อการสร้างองค์ความรู้(2)ไม่รอบด้าน การปรับความสัมพันธ์ก็
ยังเป็นการสัมพันธ์เฉพาะด้าน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำวิจัย

การขับเคลื่อนชุมชนด้วยงานวิจัยท้องถิ่น

การเอาผลข้อ 1,2 และ 3 ไปใช้ก็เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดการขับเคลื่อนต่อ ซึ่งกลุ่มแกน
นำในการวิจัยต้องมองเห็นประเด็น ตระหนัก และวิเคราะห์ให้ถึง เช่น บ้านคลองลี้

จากการสังเคราะห์พบว่า การขับเคลื่อนของชุมชนวิจัยเด่นมี 4 แบบ คือ

1. การขยายงานในระดับชุมชน
2. การนำเสนอปัญหาของชุมชนสู่สาธารณะ

การแสดงอัตลักษณ์(การให้คนภายนอกเห็นเราในมุมที่เรากำหนดอยากให้เขาเห็น) บางทีก็
ทำผ่านหรือทำควบคู่ไปด้วยกันกับกิจกรรมอื่น

แสดงออกโดยการรณรงค์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อจะสู้กับความเข้าใจของคนในสังคม เช่น สื่อ
สิ่งพิมพ์ เวที

ก่อนรณรงค์ ต้องขับเคลื่อนในชุมชนให้เข้มข้นก่อน เช่นกรณีบ้านคลองลี้

3. ความสัมพันธ์เชิงร่วมมือ

คือทำงานร่วม เป็นพันธมิตร เป็นเครือข่าย

ต้องยกระดับไปสู่การแก้ปัญหาหลัก/ปัญหาสำคัญอื่นๆของชุมชน ซึ่งโครงการส่วนใหญ่ยัง
ทำไปไม่ถึงหรือไม่ครอบคลุมทั้งหมด และมีความเข้มข้นต่างกัน โครงการที่มีความเข้มข้นในการ
แก้ไขปัญหาสำคัญของชุมชนสูงจะเห็นได้จากการขยายประเด็นหรือกลุ่ม เครือข่ายออกไปได้ เช่น ค.
ตะโกละหะลอ บ้านเขาถ่าน ขณะเดียวกันก็มีชุมชนที่มีประเด็นและเครือข่ายเดิมอยู่มาก แต่การวิจัยยัง
ไม่ขยายเข้าไคนักในขณะนี้ เช่น บ้านบ่อเจ็ดลูก บ้านท่ามาลัย บ้านคลองลี้

4. ความสัมพันธ์เชิงต่อรอง เช่น

- กับระดับรัฐบาลหรือนโยบาย ยังไม่เด่นชัดนัก เช่น บ้านกับการถูกประกาศเขตอุทยานทับที่
- กับข้าราชการระดับท้องถิ่น เช่น บ้านบ่อเจ็ดลูกกับการจัดการป่าชุมชน
- กับนายทุน ต่อรองกับนายทุน เช่น การต่อรองราคาของกลุ่มทำหมวกกะปิเยาะ
- กับองค์กรชุมชนอื่นๆที่ใช้ทรัพยากร นอกเหนือจากเกณฑ์ของชุมชน เช่น บ้านเขาถ่านห้าม

ชาวบ้านอื่นที่ทำผิดกฎหมายไปอยู่ในพื้นที่ของตน

วิเคราะห์พลัง 10 ปีของวิจัยท้องถิ่นภาคใต้

เนื่องจากการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีเงื่อนไขเกี่ยวข้องกับหลายด้าน จึงทำให้ผลที่เกิดขึ้นมีหลายรูปแบบ หลายระดับดังที่กล่าวมา

โครงการเด่นคือโครงการที่บรรลุเป้าหมายเฉพาะหน้าตามเกณฑ์ สกว./node ในช่วงเวลานั้นๆ ทุกโครงการมีพลังในระดับต่างกันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการดำเนินงานของทีมวิจัยเป็นสำคัญ คือการจับคนให้ถูก จับเรื่องให้ถูก ทำกิจกรรมให้ถูก ขยายให้ถูก ผลก็คือมีจำนวนคนเข้าร่วมมากขึ้น คุณภาพของคน กลุ่ม เครือข่าย และประเด็นสูงขึ้น

เมื่อปริมาณและคุณภาพรวมตัวกัน ทำให้มีพลัง การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นเฉพาะหน้าจึงสำเร็จทั้ง 14 โครงการเด่น

แต่การแก้ไขปัญหาหลักที่แท้จริงในชุมชน ยังไปไม่ถึงในการวิจัยช่วงนี้

อย่างไรก็ตาม จากการสังเคราะห์ข้างต้นก็พบว่าพลังในการแก้ปัญหาชุมชนจากการวิจัยท้องถิ่นภาคใต้ก็มีอยู่จริง และในช่วงต่อไปแต่ละโครงการหวังจะต้องยกระดับไปแก้ปัญหาที่สำคัญของชุมชนได้ ทั้งปัญหาในระดับชุมชน รวมถึงเงื่อนไขของปัญหาที่อยู่นอกชุมชนด้วยซึ่งจะต้องใช้พลังจากคนในชุมชนและที่กว้างออกไป

โดยรวมแล้วการสร้างพลังเพื่อแก้ปัญหาในระดับชุมชนที่ครอบคลุมประเด็นปัญหาหลักของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคง

แม้โครงการส่วนมากยังไปไม่ถึงการแก้ปัญหาสำคัญของชุมชน แต่ก็เห็นแนวโน้มว่าหลายโครงการสามารถขยายขอบเขตของการแก้ไขปัญหา จากเรื่องเฉพาะประเด็นวิจัยไปยังปัญหาหลักของชุมชนมากขึ้น เช่น ต.ตะลิวะเหลอ บ้านเขาถ่าน บ้านบางกล้วยนอก บ้านบ่อเจ็ดลูก

ชุมชนกลุ่มนี้มีลักษณะร่วมกันคือ ผู้นำมีความตระหนักถึงปัญหา สามารถมองปัญหาเชื่อมโยงและสามารถใช้กระบวนการวิจัยทำงานอย่างสอดคล้อง สร้างคน สร้างประเด็นใหม่เรื่อยๆ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนไม่ใช่แค่ตอบโจทย์ จึงได้ความรู้ เพื่อน ประเด็นใหม่ๆ มาขยาย ส่วนมากแกนนำของทีมวิจัยกลุ่มนี้มักเคยผ่านการทำงานพัฒนามาก่อนแล้วทั้งกับรัฐและองค์กรเอกชน

อีกประการหนึ่งแกนนำกลุ่มนี้บางทีไม่ได้แบ่งชัดว่าเป็นงานวิชาการแก้ปัญหาหลักแต่ใช้กระบวนการวิจัยไปสร้างการยอมรับและระดมคน แล้วค่อยสร้างอัตลักษณ์ร่วม สร้างกฎกติกา อย่างกริช ปูเปี้ยว ที่การวิจัยทำให้ได้คนกลับมา ได้ทรัพยากร แก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ แต่ยังขยายไม่เต็มที่

การที่โครงการเด่นที่ยกมาสังเคราะห์มีลักษณะเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่า งานวิจัยช่วงนี้ยังเป็นช่วงแรกอยู่ก็ได้ จึงเป็นการเตรียมความพร้อมขั้นพื้นฐานสำหรับพัฒนาสู่ขั้นต่อไป

อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าพลังที่เกิดในทุกโครงการเป็นพลังที่เกิดขึ้นจากกลุ่มเล็กๆ และสามารถขยายออกมาได้

สำหรับระยะต่อไปสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วก็จะเป็แกนหลักในการขยายพลังเพื่อแก้ปัญหาที่แท้จริง
ของชุมชนและสังคมอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

ทิศทางข้างหน้า

1. ในช่วงต่อไป การกำหนดโจทย์ ควรนำเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงระดับมหภาค อย่างน้อย
ที่สุดควรนำการเปลี่ยนแปลงโดยรวมในภาคใต้และประเทศไทยมาวิเคราะห์ร่วมกับปัญหาเฉพาะ
หน้าที่เกิดขึ้นในชุมชน นั่นคือต้องหนุนให้ชุมชนศึกษาให้เห็นบริบททั้งทางเศรษฐกิจ สังคม
การเมือง ทั้งระดับชุมชนจนถึงระดับสากล ต้องรู้แบบแผนของความสัมพันธ์และการเคลื่อนไหวของ
บริบทอันจะทำให้เห็นถึงตัวตนที่เป็นพลวัต หรือการเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งของตัวตน เมื่อนั้นก็จะ
เห็นถึงบทบาท ตำแหน่งแห่งที่ของตัวตนที่มีอยู่ในสังคม อันจะนำไปสู่การสามารถกำหนดบทบาท
ในการพัฒนาสังคมอย่างเหมาะสม

2. ในด้านวิธีวิทยา วิจัยท้องถิ่นมีหลักการกว้างๆอยู่แล้ว สรุปง่ายๆคือ การตั้งโจทย์ ทำแล้ว
สรุป ทำแล้วสรุป หลากๆรอบ ด้วยวิธีการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหลักการที่ต้องประยุกต์เป็นกิจกรรม
รูปธรรมที่เหมาะสมกับบริบท

ทีมวิจัยต้องแม่นหลักการพื้นฐาน ขณะเดียวกันในการปรับกิจกรรมจะต้องอาศัยทั้งศาสตร์
และศิลป์ ซึ่งการสร้างสรรค์วิธีวิทยามีลักษณะเฉพาะของแต่ละทีมควรได้รับการถอดและพัฒนาเป็น
รายทีมให้เหมาะกับเงื่อนไขของแต่ละทีมและพื้นที่

3. ช่วงที่ผ่านมาทีมวิจัยอาจต้องพึ่งแนวคิดการวิเคราะห์จากคนภายนอก หรืออาจปฏิเสธการ
วิเคราะห์จากคนนอกด้วยเกรงจะถูกครอบงำ ซึ่งเป็นวิธีการสุดขั้วทั้งสองแบบ การไม่สามารถ
พึ่งตนเองด้านการวิเคราะห์ทำให้ตกหลุมพรางของแนวคิดเก่าที่ติดอยู่ในความคิดเดิมของตนอย่างไม่
รู้ตัว ซึ่งมักเป็นแนวคิดกระแสหลักที่ครอบงำสังคมอยู่

ดังนั้นช่วงต่อไปจึงควรเพิ่มการให้ความสำคัญกับการพัฒนาหรือถอดบทเรียนด้านแนวคิด
โลกทัศน์ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างแนวคิดกับวิธีการในการวิจัย และยกระดับขึ้นจากวิธีการ
แบบปฏิบัตินิยมเกินไป

4. ควรพัฒนาแนวคิดวิธีการวิจัยกับชุมชนที่พร้อมปานกลางถึงพร้อมน้อย เพราะในช่วงที่
ผ่านการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมักทำในชุมชนที่มีความพร้อมสูง แต่ในช่วงต่อไปคาดว่าชุมชนที่พร้อม
สูงจะมีน้อยลง ชุมชนที่มีความพร้อมปานกลางน่าจะมีมากที่สุด จึงต้องให้ความสำคัญกับชุมชน
ลักษณะนี้

บันทึกการประชุมห้องย่อยโครงการวิจัยประเด็นท่องเที่ยวโดยชุมชน “วิถีท่องเที่ยวโดยชุมชน...วิถีพอเพียง”

สถานการณ์การท่องเที่ยวประเทศไทย

โดย ผอ.จิตศักดิ์ พุฒजर มหาวิทยาลัยศิลปากร

สถานการณ์การท่องเที่ยวโลก ยังคงมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องแต่ด้วยอัตราเพิ่มที่ลดลง ตามการชะลอตัวของเศรษฐกิจโลกและปัจจัยลบในด้านต่างๆ

ปัจจัยลบ

- วิฤติการณ์ทางเศรษฐกิจทั่วโลก
- ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน
- ราคาน้ำมันที่พุ่งสูงขึ้น
- ความวิตกกังวลกับภัยธรรมชาติ
- การก่อการร้าย และโรคระบาด และสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ฯลฯ

จาก ปัจจัยบวก หลากหลายประการที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวโลกสู่เอเชียแปซิฟิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแส “เอเชียนิยม” จากการเปิดตัวของจีน อินเดีย รวมทั้งกลุ่มอินโดจีน

ปัจจัยภายนอกที่ทำให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปได้แก่

- เศรษฐกิจทรุดตัว
- น้ำมันแพง
- ความไม่แน่นอนทางการเมือง
- การก่อการร้าย
- นวัตกรรมทางอากาศยาน

ปัจจัยภายในที่ทำให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปได้แก่

- แสวงหาประสบการณ์
- ต้องการเรียนรู้
- ต้องการสินค้าและบริการที่มีรูปแบบเฉพาะมากขึ้น
- ระดับอายุ
- ใส่ใจสุขภาพมากขึ้น

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป จากแรงกดดันของปัจจัยภายนอกและแรงผลักดันของปัจจัยภายใน

- > ต้องการการท่องเที่ยวในรูปแบบเฉพาะและมีความยืดหยุ่น (FIT)

- > ใช้สื่อร่วมสมัยค้นข้อมูลและจอง-ซื้อบริการ
- > เลือกเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่า และคุ้มค่า
- > แสวงหาประสบการณ์ เรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆมากขึ้น
- > ท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึก ห่วงใยสิ่งแวดล้อม
- > ท่องเที่ยวเพื่อดูแลรักษาสุขภาพ ใส่ใจสุขภาพ
- > มุ่งเน้นความสะดวกและการบริการที่มีคุณภาพ

ภาพรวมการท่องเที่ยวในประเทศไทยที่ผ่านมา

- ใช้การท่องเที่ยวเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ
 - ความเข้าใจระบบการท่องเที่ยวแบบแยกส่วน จึงปราศจากแผนงานที่เหมาะสม
 - มุ่งเน้นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว วันพักค้าง และรายได้ มากกว่าการเพิ่มคุณภาพ
- นักท่องเที่ยวและประสบการณ์ของกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ให้ความสำคัญต่อระบบสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและชุมชน ในระดับของสินค้า

การบูรณาการการท่องเที่ยวของไทยในแต่ละด้าน

1. ด้านความพร้อมโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค

มีความพร้อมสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ มีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกันมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาความสับสนของป้ายชี้ทาง และปัญหาความไม่เป็นระเบียบของโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ปัญหาการบำบัดน้ำเสีย ปัญหาขยะ การจราจรและอุบัติเหตุโดยเฉพาะช่วงวันหยุดยาว

2. สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย และ บริการด้านการท่องเที่ยว

มีการจัดทำข้อมูลและการบริการด้านการท่องเที่ยว มีรูปแบบที่พัก และการบริการอาหารที่หลากหลาย แต่ระบบการบริการข้อมูลยังขาดประสิทธิภาพ ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการให้บริการ และขาดทักษะทางภาษา

3. ด้านการตลาดการท่องเที่ยว

มีทรัพยากรท่องเที่ยวพร้อมขาย ที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการของตลาดหลายระดับ มีภาพลักษณ์ด้านท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น สอดคล้องกลมกลืน กับภาพลักษณ์การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แต่ยังขาดการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างเป็นระบบ

4. และยังมีปัญหาในการจัดการทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น

□ การขาดความรู้ความเข้าใจ ของทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนในจังหวัดต่างๆ ในการวางแผน การบริหารจัดการ การอนุรักษ์พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกวิธี รวมถึงการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม

□การขาดการประสานงานเชิงบูรณาการของทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจทางด้านการบริการการท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายชัดเจน เกิดการทำงาน ที่ไม่ซ้ำซ้อนกัน และใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า

□องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปจ./เทศบาล/อบต.) ตื่นตัว และให้ความสนใจถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ อันส่งผลต่อการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้แก่คนในท้องถิ่น แต่ขาดความตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต วัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการในระดับพื้นที่ ที่สามารถทำงานได้จริงมากกว่าเป็นการแต่งตั้งโดยตำแหน่ง ให้ร่วมกันดูแลรับผิดชอบ ในการ วิจัยและจัดทำแผนแม่บทแบบมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัด
- ควรเพิ่มบทบาทของชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่
- ควรมีงานวิจัยเพื่อทบทวนและวิเคราะห์ศักยภาพของทุกจังหวัดเพื่อเตรียมผลักดันศักยภาพที่ มีอยู่จริง
- ควรเตรียมความพร้อม ป้องกัน แก้ไขและพัฒนาในด้านที่อาจเป็นปัญหาหรือข้อบกพร่อง
- ควรมีการแบ่งเขตการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยว (Zoning) หรือ สร้างเครือข่าย (Network) ต่างๆโดยมีคณะกรรมการทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ จัดทำแผนการท่องเที่ยวของกลุ่ม ติดตามผล ตลอดจนประสานงานกับส่วนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
- ควรมีการกำหนดเป้าหมาย และวางแผนร่วมกันของแต่ละเครือข่ายและกลุ่มงานอย่างชัดเจน (โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ) เพื่อมิให้เกิดความซ้ำซ้อน หรือการใช้งบประมาณที่สูญเปล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมุ่งวางแผนในระดับกลุ่มจังหวัด หรือระดับภูมิภาคให้สำเร็จ

เมื่อปี 2550โครงการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพรวมเครือข่ายระดับประเทศ

มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายแต่ละภาคเพื่อดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ ประสพการณ์ระหว่างกัน โดยคาดหวังยกระดับสู่การเป็นเครือข่ายระดับประเทศ แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดแผนดำเนินการที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ยังขาดจุดยืนร่วมกันที่ชัดเจน ส่งผลให้เครือข่ายไม่สามารถดำเนินการได้จริง อันอาจจะเป็นเครื่องมือต่อกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มการเมืองได้

รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาคกลาง : มีการท่องเที่ยวชุมชนในลักษณะกลุ่มหรือธุรกิจการท่องเที่ยวที่อาศัยฐานทรัพยากรจากท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในระดับจังหวัด บางส่วนใช้งานวิจัยควบคู่กับการพัฒนา ยังไม่มีเครือข่ายในระดับภาค

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : มีการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเริ่มต้นจากฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน มีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนอยู่บ้าง ยังไม่มีเครือข่ายในระดับภาค

ภาคเหนือ : มีประสบการณ์ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน ส่วนหนึ่งใช้การวิจัยนำการพัฒนา มีการรวมกันในลักษณะของเครือข่ายในภาคเหนือตอนบน โดยได้รับการสนับสนุนจาก สกว.

ภาคใต้ : มีการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาทรัพยากร บางชุมชนทำวิจัยควบคู่กับการพัฒนา มีการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นพี่เลี้ยงในระดับพื้นที่

สถานการณ์การท่องเที่ยวกลุ่มอันดามัน

โดย ผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (จังหวัดตรัง)

ถ้าพูดถึงการท่องเที่ยวในเขตอันดามัน ตอนใต้ แล้วนั้น จังหวัดตรังและจังหวัดสตูลมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกัน มีสินค้าที่คล้ายกัน ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักคงหนีไม่พ้น การท่องเที่ยวทางทะเล ที่เป็นที่นิยมเป็นอย่างยิ่ง และยังคงความบริสุทธิ์มาก เพราะส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะรู้จักแต่ภูเก็ต พังงา กระบี่ ที่มีทรัพยากรที่ถูกใช้มาก คนรู้จักมาก แต่ ทะเลทางฝั่งตรังและสตูลยังไม่ค่อยถูกทำลายมาก จึงยังคงความสมบูรณ์และสวยงามไว้เป็นอย่างดี

สถานการณ์การท่องเที่ยวกลุ่มอันดามัน

- ที่ผ่านมายังขาดการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เพื่อเตรียมพร้อมรองรับนักท่องเที่ยว
- ปัญหาน้ำเสียยังมีให้เห็นบ้าง
- ยังต้องการความร่วมมือจากคนในชุมชนให้ลุกขึ้นมาช่วยกันดูแลทรัพยากร
- จุดเด่นของการท่องเที่ยวของตรัง คือการนำเสนอวิถีชีวิตของคนในชุมชน
- ทางสตูลมีท่าเทียบเรือมาก และกำลังพัฒนา
- คำถามที่ต้องพัฒนาต่อ คือทำอย่างไรให้คนมาเที่ยวตรังและสตูลอยู่นานขึ้น
- การขยายการเดินทางของนักท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

- การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ยากนั้นถือว่าเป็นเสน่ห์ สร้างความน่าค้นหา ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว
- ททท. มีแผนงานในการจัดงานเพื่อกระตุ้นนักท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดเทศกาลต่างๆ การจัดถนนคนเดิน และการนำเรื่อง ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นมานำเสนอ เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน

เสวนาชุมชน

“วิถีท่องเที่ยวโดยชุมชน...วิถีพอเพียง”

เสวนาชุมชน

“วิถีท่องเที่ยวโดยชุมชน...วิถีพอเพียง”

โดย คุณพองนา สวนศรี	สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
คุณรัตนา ไชยมล	โครงการวิจัย การท่องเที่ยวเกาะสุกร จ.ตรัง
คุณสมพร ใจสมุทร	โครงการวิจัย บ้านในทอน จ.ตรัง
คุณจรรยา ทศกุล	โครงการวิจัย การท่องเที่ยวภูผาเพชร จ.สตูล
คุณยุหน่า หลงสมัน	การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ่อเจ็ดลูก จ.สตูล
อาจารย์วีรณีย์ วัฒนะ	อาจารย์ด้านการท่องเที่ยว มอ.

คุณพองนา สวนศรี สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทำไมต้องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านสิทธิ การท่องเที่ยว...ที่เข้าไปใช้ทรัพยากรของชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนต้องเข้าไปมีบทบาทในการจัดการ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ด้านคุณค่า ปรากฏการณ์เหล่านี้...ไม่สามารถสัมผัสได้หากคนท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมและเป็นสิ่งที่มนุษย์กำลังแสวงหา..ความดั้งเดิม ความเป็นท้องถิ่น ความเป็น “เพื่อน”

ด้านพัฒนา

การท่องเที่ยว...เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและพัฒนาชุมชน

การรวมกลุ่มผู้นำ เยาวชน ผู้หญิง ผู้ชาย ผู้สูงวัย มาทำงานร่วมกัน

ค้นหา “ของดี” ชุมชน และวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน (ฟื้นฟู อนุรักษ์ ปกป้อง และนำไป

ต่อยอด)

การสร้างสภาพภูมิใจในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

การปรับปรุงคุณภาพชีวิต ด้านความสะอาด สุขอนามัย สิ่งแวดล้อม อาหาร ที่พัก

ด้านการบริหารจัดการ

บริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน ที่สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมีเป้าหมายชัดเจนในเรื่อง
การพัฒนาคน การจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน

มีการกระจายผลประโยชน์ โดยใช้ระบบหมุนเวียน การจัดสรรผลประโยชน์ที่โปร่งใส เป็น
ธรรม

การออกแบบโปรแกรม หรือกิจกรรมที่สื่อความหมาย และสร้างสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อมและ
การเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทาง
โดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล
เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

การดึงมีส่วนร่วมจากชุมชนสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ ซึ่งถ้าจะทำได้นั้นจะต้องมีการ
เตรียมความพร้อมชุมชน และการเตรียมความพร้อมของนักท่องเที่ยว

การเตรียมความพร้อมชุมชน

- 1.คัดเลือกพื้นที่
- 2.ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน
- 3.กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
- 4.วางแผนเพื่อเตรียมความพร้อม
- 5.กำหนดแนวทางการบริหารจัดการ
- 6.ออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว
- 7.ฝึกอบรมมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมาย
- 8.วางแผนเรื่องการตลาด
- 9.โครงการท่องเที่ยวนำร่อง
- 10.การติดตามและประเมินผล

การเตรียมความพร้อมนักท่องเที่ยว

- 1.พิจารณากลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมกับชุมชนของตน
- 2.ให้ข้อมูลอย่างเพียงพอก่อนตัดสินใจ
- 3.มีกฎ กติกาของการท่องเที่ยว แจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า
- 4.หากเป็นชาวต่างชาติควรมีล่ามภาษามือด้วย
- 5.มีการตอบแบบประเมินผลความพึงพอใจ

การเข้าไปพัฒนาชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวก็ต้องมีการประเมินความเสี่ยงที่จะได้รับ ทั้งโอกาสและความเสี่ยง
แลกเปลี่ยนจากนักวิจัย

คุณรัตนา ไชยมล นักวิจัยจากโครงการท่องเที่ยวเกาะสุกร ต.เกาะสุกร อ.ปะเหลียน จ.ตรัง

วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนของเกาะสุกร มีการทำนา การเลี้ยงควายเพื่อไถนา การปลูกแต่งโม
ริมทะเล เป็นแต่งโมที่หวานกอยและอร่อยมาก เป็นรายได้ให้กับคนเกาะสุกร นอกจากนั้นยังมี
การเกษตรทำสวนผัก ซึ่งเป็นรายได้เสริมของคนในชุมชน การที่ชุมชนการเลี้ยงควายมากทำให้ควาย
กลายเป็นสิ่งหนึ่งของชุมชน เป็นภาพลักษณ์ที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเกาะสุกร มีการ
พึ่งพาซึ่งกันและกันของคนและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตรงกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สร้าง
ความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน

สิ่งที่ทำให้อยากทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเริ่มจากการมีนายทุนและผู้ประกอบการเข้ามา
ซื้อที่ดินเพื่อทำธุรกิจการท่องเที่ยว มีนายหน้ามากขึ้น ที่ดินเปลี่ยนมือ เกิดผลกระทบกับความ
เปลี่ยนแปลง มีพื้นที่ที่เลี้ยงสัตว์น้อยลง และส่งผลกระทบต่างๆกับวิถีชีวิตชุมชน ทางชุมชนจึงคิดว่า
การท่องเที่ยวที่ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการเองน่าจะเป็นเครื่องมือในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม
ของชุมชน

คุณจรรยา ทศกุล นักวิจัยโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนภูผาเพชร

การท่องเที่ยวของชุมชนนั้นมีการรวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมต่างๆที่สามารถนำเสนอต่อ
นักท่องเที่ยวได้ เช่น น้ำตก ถ้ำภูผาเพชร ค่าย ผกก. เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ กลุ่มเงาะป่าชาไก มี
ถ้องแก่ง มีบ้านพักโฮมสเตย์ ชุมชนมีสภาพป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีการรวมกลุ่มกัน จัดตั้งเป็น
ชมรมการท่องเที่ยวภูผาเพชร มีการบริหารจัดการ และมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับคนใน
ชุมชน

การท่องเที่ยวดำเนินการไปเรื่อยๆ ซึ่งหลังจากนั้นมีปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว
ต่างๆ ทำให้ทางชมรมจึงคิดว่าน่าจะงานวิจัยไปจัดระบบข้อมูล สร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่
เหมาะสมกับชุมชน จะเห็นว่าเป็นอีกหนึ่งมุมในการศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาแล้ว

คุณสมพร ใจสมุทร นักวิจัยจากโครงการบ้านในทอน ต.สุโละ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง

ชุมชนที่เคยทำลายทรัพยากรมาก่อนแต่ปัจจุบันกลับมารักษาทรัพยากรผ่านกิจกรรมการ
ท่องเที่ยว ชุมชนมีโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนเข้ามาก่อน นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการทำงาน
พัฒนา หลังจากนั้นได้รู้จักกับ สกว. เข้ามาชวนทำวิจัย แต่เป็นเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ทำ
ให้ชุมชนได้เปลี่ยนจากผู้ทำลายกลับกลายมาเป็นผู้อนุรักษ์ และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการ

จัดการทรัพยากรชายฝั่ง และเป็นที่ศึกษาดูงานของอีกหลากหลายชุมชน ทำให้เกิดเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวตามมา เพื่อเข้ามาช่วยจัดระบบการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน รวมทั้งการจัดระบบข้อมูลเชิงการศึกษาเรียนรู้และเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มศึกษาดูงานที่เข้ามา

คุณยุหน่า หลงสมัน นักวิจัยจากชุมชนบ่อเจ็ดลูก อ.ละงู จ.สตูล

กระแสการท่องเที่ยวจากโลก ประเทศ มาจนถึงฝั่งอันดามัน และมาสู่ชุมชนในพื้นที่ตรง สตูล พื้นที่งกัน และในวันนี้อายากจะนำเสนอการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้จัดการ โดยเน้นการรักษาฐานของชุมชนที่ต้องรักษาไว้ รักษาวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน การสร้างการเรียนรู้และเผยแพร่ สร้างการแลกเปลี่ยนกับคนนอก และการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเพียงรายได้เสริม เพราะถ้าคิดว่าเป็นรายได้หลักไปไม่รอดแน่

งานวิจัยเริ่มเข้ามาสร้างกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวให้มีขั้นตอน มีการจัดการที่เป็นระบบ ซึ่งต้องเริ่มต้นจากการเรียนรู้ของทีมนักวิจัยกับพี่เลี้ยง มาสร้างเครื่องมือในการศึกษาศักยภาพของตนเอง ชุมชนเรามีอะไรที่ไปเที่ยวได้บ้าง มีการเก็บข้อมูลทั้งหมดในชุมชน และเตรียมความพร้อมให้กับคนในชุมชน มีการรวบรวม และวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เปิดเวทีบอกเล่าข้อมูลให้กับพี่น้องทราบ หลังจากนั้นก็ไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ ต่างถิ่นฐาน ทำให้เปิดสมองในการที่จะกลับมาพัฒนาการท่องเที่ยว จนถึงปัจจุบันที่สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนได้

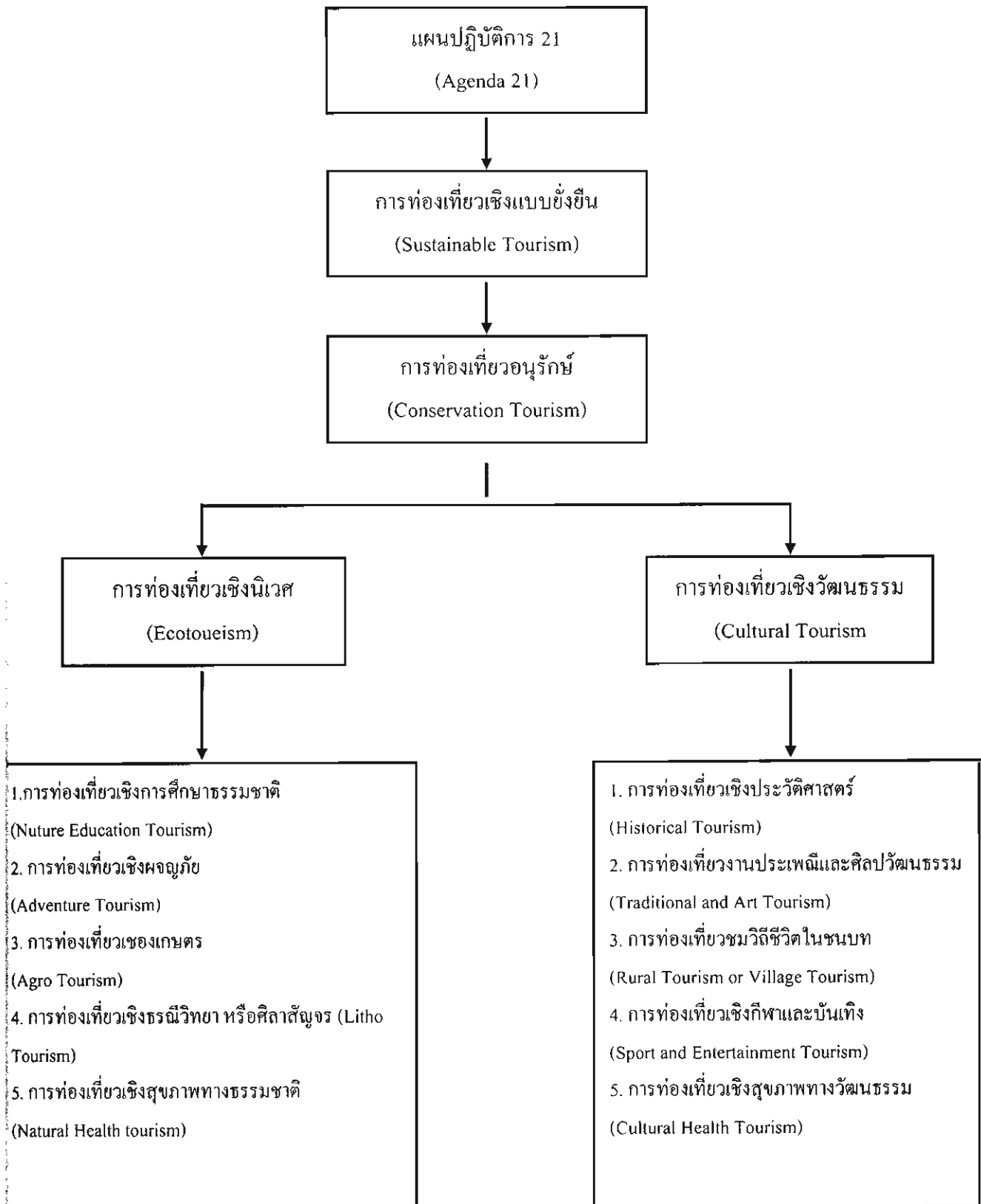
สิ่งที่ได้จากการท่องเที่ยว ทำแล้วมีความสุข ทำแล้วมีพื้มีน้องมีเพื่อนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้น การท่องเที่ยวยังสามารถจัดระบบระเบียบในชุมชนได้เป็นอย่างดี มีการรักษาฐานทรัพยากรของชุมชนให้ยังคงอยู่ และยังสามารถสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งการประสานภาคีการทำงานร่วมกันได้มากขึ้น

อาจารย์วิริณีย์ วัฒนะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง

พี่เลี้ยงโครงการประเด็นท่องเที่ยว

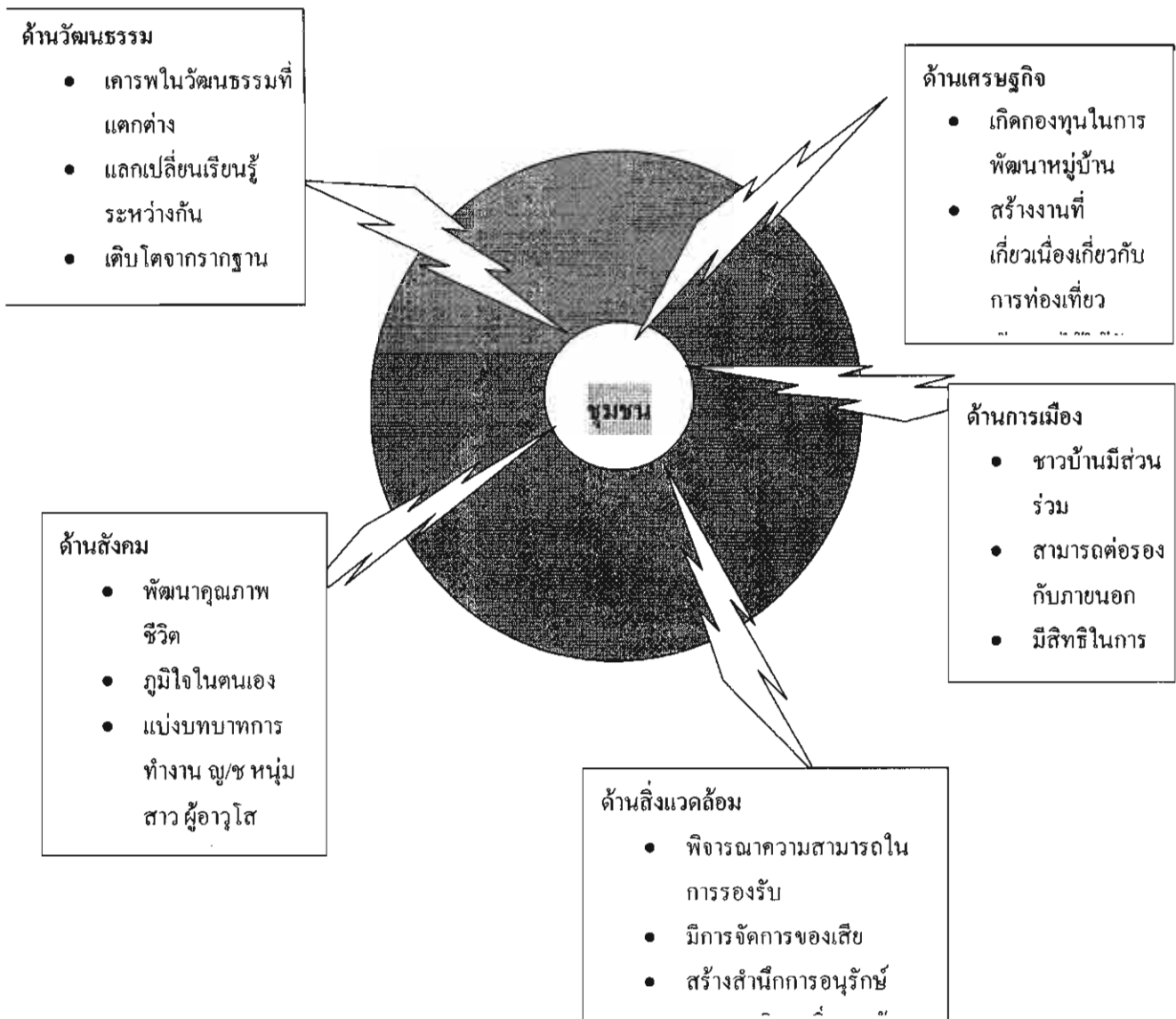
ถ้าคนในชุมชนได้เรียนรู้ของศักยภาพของตัวเองแล้วนั้น ชุมชนจะสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกับเครือข่ายภาคีได้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อให้ทั้งกับคนในชุมชนและคนนอกชุมชน

การทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว

องค์ประกอบด้านการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตาราง 1-2 ความแตกต่างระหว่าง CBT กับการเยี่ยมชมชุมชนระยะสั้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเยี่ยมชมชุมชนระยะสั้น
1. <u>ระยะเวลา</u> ใช้เวลาในการดู การร่วมกิจกรรม การพูดคุยเพื่อให้เกิดความเข้าใจ	ใช้เวลาสั้น ๆ ในการดู อาจมีเวลาเล็กน้อยในการร่วมกิจกรรม แต่จะไม่มีเวลาในการนั่งคุยหรือซักถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่มากขึ้น
2. <u>การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน</u> มาก	น้อย
3. <u>การแลกเปลี่ยนเรียนรู้</u> มาก	น้อย
4. <u>รายได้</u> ชุมชนกำหนดให้	ชุมชนกำหนดได้น้อย ยกเว้นทัวร์ซื้อของ ในโครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์
5. <u>ความเข้าใจ</u> สามารถเข้าใจได้โดยไม่ต้องใช้วิทยากรหรือผู้รู้ จากภายนอก	จะเข้าใจได้โดยใช้ผู้รู้หรือวิทยากรจากภายนอกช่วยอธิบาย

จากหนังสือ Community Based Tourism Handbook Page 18

รูปที่ 1.1 องค์ประกอบหลัก 5 ด้านของการพัฒนาชุมชน

ด้านเศรษฐกิจ

- มีรายได้จากการผลิต
- มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่หลากหลาย
- พึ่งตนเองได้

ด้านการเมือง

- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- การพัฒนาจากความต้องการของประชาชน
- ความประชาธิปไตย

ด้านสิ่งแวดล้อม

- สิทธิในการจัดการทรัพยากร
- การดูแลเอาใจใส่สิ่งแวดล้อม
- การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านสังคม

- คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา
- ดำรงความยุติธรรมในสังคม
- มีคุณภาพชีวิตที่ดี
- มีองค์กรชุมชน

ด้านวัฒนธรรม

- การศึกษา
- การรับรู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม
- การอนุรักษ์วัฒนธรรม

ตารางที่ 1-4 แสดงการเปรียบเทียบการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

มิติของการพัฒนา	การพัฒนาที่ยั่งยืน	การท่องเที่ยวโดยชุมชน
ด้านเศรษฐกิจ	- มีรายได้จากการผลิต - มีการพัฒนาเศรษฐกิจที่หลากหลาย - เศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง	- เกิดกองทุนพัฒนาชุมชน - สร้างงานในชุมชน - สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน
ด้านสังคม	- คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา - ดำรงความยุติธรรมในสังคม - มีคุณภาพชีวิตที่ดี - มีองค์กรชุมชน	- ชุมชนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิต - ชาวบ้านภาคภูมิใจในตนเอง - เกิดการแบ่งบทบาท ชาย/หญิงในการทำงาน - ชาวบ้านเรียนรู้การจัดการ
ด้านวัฒนธรรม	- ชาวบ้านมีการศึกษา - เกิดการรับรู้และถ่ายทอดทางวัฒนธรรม - มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม	- มีความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง - สร้างการแลกเปลี่ยน-เรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน - เป็นการพัฒนาที่เติบโตจากรากฐานของตนเอง
สิ่งแวดล้อม	- ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากร	- พิจารณาขีดความสามารถในการรองรับ

	- มีระบบดูแลสิ่งแวดล้อม - ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	- มีระบบการจัดการของเสีย - มีการสร้างสำนักการอนุรักษ์
การเมือง	- ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา - การพัฒนาจากความต้องการของประชาชน - ชุมชนมีความเป็นประชาธิปไตย	- ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว - สามารถรองรับผลประโยชน์กับภายนอกได้ - ชุมชนมีสิทธิในการจัดการการท่องเที่ยว

กระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่ เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ในการเลือกพื้นที่ CBT
2. ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน เป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนก่อนการตัดสินใจดำเนินการเรื่อง CBT
3. กำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว เป็นการกำหนดทิศทางงานร่วมกัน
4. การวางแผน เป็นการวางแผนเพื่อเตรียมพร้อมในชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยว
5. การบริหารจัดการองค์กร แนวทางในการสร้างองค์กรบริหารจัดการ CBT
6. การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว เป็นการเสนอภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน
7. การสื่อความหมาย การพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีความสามารถในการบอกเรื่องราวของชุมชนอย่างน่าสนใจ
8. การตลาด เป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจกลไกตลาด พฤติกรรมนักท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่สำคัญในการทำการตลาด
9. การจัดการท่องเที่ยวนำร่อง เป็นการทดสอบความพร้อมชุมชน โดยการเชิญกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยว ให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงก่อนเปิดเป็นการท่องเที่ยวจริง
10. การติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามและประเมินผลทั้งในระบบกิจกรรมและภาพรวมในการทำงาน CBT ของชุมชน

จากหนังสือ Community Based Tourism Handbook

ศุภาวิณี บันทึก

สรุปห้องย่อยประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำตรัง นำเสนอข้อมูลชุมชนตามแนวแม่น้ำตรัง เพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำตรัง นำเสนอข้อมูลเป็นฐานข้อมูล 5 ชุด ได้แก่

1. สภาพทั่วไป
2. บุคคล
3. เอกสารค้นคว้า
4. สถานที่
5. วัฒนธรรม

โครงการ ได้ศึกษาพื้นที่ศึกษาของชุมชนที่อยู่บริเวณสองฝั่งลุ่มแม่น้ำตรังจำนวน 33 พื้นที่ โดยเริ่มศึกษาจากพื้นที่ คลองปาง หนองบัว ควนเมา ห้วยนาง บางดี หนองช้างแล่น เขาทอง หุ่น ต่อ นาวง ท่าสะบ้า ปากคม เขาวิเศษ นาท่ามเหนือ นาท่ามใต้ นาดาส่ง นาโยงเหนือ หนองตรุด นาพละ บางรัก ลุ่มคลองนางน้อย (พื้นที่บางส่วนจะได้คิดแม่น้ำ แต่มีสายน้ำย่อยเป็นตัวเชื่อม) ควนชัน โศกยาง นาโยงใต้ ควนปริง โศกหล่อ คลองดู บ่อน้ำร้อน บางหมาก ควนธานี บางเป่า ย่านซื่อ กันตัง นาเกลือ กันตังใต้ และ เกาะลิบง

การศึกษา/วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาข้อมูล จะทำการศึกษาเรื่องราวหมู่บ้านของตัวเอง / ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน/ศึกษาแบบลึก ซึ่งจะวิธีการศึกษาข้อมูล 2 แบบ คือ

- 1) การค้นคว้าจากเอกสาร ตำราจากหอจดหมายเหตุ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) การศึกษาแบบเข้าไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับแหล่งข้อมูลในพื้นที่โดยตรง (สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน) รวมถึงการใช้วิธีการเสวนาโต๊ะกลม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปภาพรวม และ

สังเคราะห์เป็นประเด็นเมื่อได้ข้อมูลระดับหนึ่ง จะเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ตัวแทนชุมชน มาช่วยเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาด เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน รวมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะ แนวคิด มุมมองจากผู้รู้ผู้ทรงคุณวุฒิ

สำหรับการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำตรังครั้งนี้ ได้คัดเลือกพื้นที่ที่มีเรื่องราว มีความสำคัญ มีผู้คนที่ยกเล่าเรื่องราวได้ มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์เด่นชัด จำนวน 12 พื้นที่ จาก 33 พื้นที่ โดยแบ่งพื้นที่ศึกษาเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1) ลุ่มน้ำคลองปาง ได้แก่ หมู่บ้านคลองปาง หมู่บ้านควนเมา และหมู่บ้านหนองบัว กลุ่มที่ 2) ลุ่มน้ำคลองชี ได้แก่ หมู่บ้านท่าสะบ้า และเขาวิเศษ กลุ่มที่ 3) ลุ่มคลองนางน้อย ได้แก่ หมู่บ้านนาโยงเหนือ หมู่บ้านนาพละ หมู่บ้านบ้านโพธิ์ หมู่บ้าน

ควนขัน หมู่บ้านนาโยงใต้ หมู่บ้านคลองนาเล็ดและ หมู่บ้านโคกหล่อ ทั้ง 12 พื้นที่นี้จึงมีข้อมูลที่สำคัญกว่าชัดเจนกว่าพื้นที่ที่เหลืออีก 21 พื้นที่

เนื้อหาการศึกษา

ในการศึกษาข้อมูลสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็นฐานข้อมูล 5 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) ศึกษาสภาพพื้นที่ (สภาพทั่วไป) 2) บุคคล 3) เอกสารมือสอง 4) สถานที่ 5) วัฒนธรรม / การตั้งถิ่นฐาน

โดยการศึกษาสภาพพื้นที่ (สภาพทั่วไป) จะศึกษาในรายละเอียด ดังนี้ สภาพภูมิศาสตร์ ที่ตั้งเมือง ด้าน พ.ศ. 2354 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำและสภาพแม่น้ำ (น้ำหัก) แผนที่และเส้นทางคมนาคม และกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟู ซึ่งในส่วนการศึกษาสภาพทั่วไปนี้ พบว่า ในพื้นที่ที่ศึกษามีสถานที่ที่สำคัญ ได้แก่ ถ้าพระ นาคกะ บางกุ้ง เขาปูน บ้านไร่ลำภูรา เขาวิเศษ หัวเขานาพระ บ้านกลางพวงน้อย ย่านซื่อ พุ่งด้อย โกลม่วง โกลพลับพลา นามื่นศรี นาปอ บางหมาก ไส้โท บางเตา คลองลู วังกะเปา คลองน้ำเค็ม สุโหงสเหว ทำส้ม สุโหงปาตู และปาตูตั้ง สุโหงจูปะ ถ้าพระพุทธอ่าวพิชัยสงคราม เขาสาย วัดควรวหาร วัดหูแกง ถ้าเขาปิ่นะ เขาโพธิ์โทน ถ้าเขาวิเศษ ถ้าสามบาตร วัดพระพุทธสิหิงค์ ศาลหลักเมือง สถานีรถไฟควนคำหนักจันทร์ บ้านพระยารัษฎาฯ บ้านท่าเรือย่านราชการเดิม

การศึกษาข้อมูลบุคคล จะศึกษาในรายละเอียด ดังนี้ ชื่อ สกุล อายุ ที่อยู่ ภาพและประเด็นข้อมูล เช่น คุณเสถียร นิลประดับ เกิด 19 ธันวาคม 2475 ที่อยู่ 5 หมู่ที่ 2 ตำบลกันตังใต้ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ข้อมูล: ประวัตินานที่อยู่ปัจจุบัน ซึ่งเดิมเป็นข้ามนักของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ กฤดากรเป็นต้น

การศึกษาข้อมูลเอกสารค้นคว้าเอกสารมือสอง จะศึกษาในรายละเอียด ดังนี้ หนังสือเอกสารจดหมายเหตุประเภทลายลักษณ์ และเอกสารจดหมายเหตุประเภทแผนที่ (หมายเหตุ : เฉพาะเอกสารที่มีในหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติจังหวัดตรัง) อาทิ ตังสาร งานฉลองรัฐธรรมนูญ 2482 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กุตกิจ 2482 (หน้า 25-67) สภาพจังหวัดตรัง ลำดับนามผู้ว่าราชการเมืองตรังตั้งแต่ เมืองตรังตั้งที่ควนธานีจนถึง พ.ศ. 2481 และลำดับนามนายอำเภอ ทำเนียบกรมการเมืองของเก่า จ.ศ. 1137 (พ.ศ. 2355) ซึ่งมีชื่อกรมการเมือง ชื่อบ้าน จำนวนเรือน ชื่อตำบลแบ่งเป็นฝ่ายไทย ฝ่ายแขก เป็นต้น

การศึกษาข้อมูลสถานที่ จะศึกษาในรายละเอียด ดังนี้ 1) ชื่อบ้านนามเมือง ตัวอย่างเช่น นาหวง เขาโพธิ์โทน อยู่ในหมู่ที่ 6 ตำบลนาหวง แต่ก่อนเรียกเขาสำเภาทิน มีน้ำล้อมรอบเขา ที่ชื่อนี้เนื่องจากมีผู้พบโครงเรือสำเภาโบราณ มีสระน้ำล้อมรอบเขา เนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ ทำเป็นสวนสาธารณะ มองจากเขาปิ่นะเห็นได้ชัด เป็นต้น 2) วัด ตัวอย่างเช่น โพธาราม : ลุ่มคลองนางน้อย 2355 พระพุทธสิหิงค์ : ลุ่มคลองนางน้อย 2200 พระงาม : ลุ่มคลองนางน้อย 2240 ศาลิการาม : ลุ่มคลองนางน้อย 2240 ควนขัน : ลุ่มคลองนางน้อย 2255 หนองช้างแล่น : หนองช้างแล่น 2236 รัตนภิรมย์ : ลุ่มคลอง

นางน้อย 2298 และหัวเขา : กลุ่มคลองนางน้อย 2300 เป็นต้น 3) ความเชื่อ โดยศึกษาใน 2 ประเด็น คือ ประเพณี ตัวอย่างเช่น ประเพณีลากพระ (หมู่บ้าน : เขาวีเศษ ควนธานี คลองปาง หุ่นต่อ นาท่ามใต้ และ ท่าสะบ้า) ประเพณีแย่งพระ (หมู่บ้าน : กลุ่มคลองนางน้อย) และประเด็นที่สอง คือ ความเชื่อ ตัวอย่างเช่น ลอยเคราะห์ (หมู่บ้าน : เกาะลิบง) ความเชื่อที่เกี่ยวกับสถานที่ เช่น ศาล วิญญาณ ศักดิ์สิทธิ์ (หมู่บ้าน : ท่าสะบ้า) ครูหมอ (หมู่บ้าน : ท่าสะบ้า) ศาลหลักเมือง (หมู่บ้าน : ควนธานี บางเป้า) ภูศักดิ์สิทธิ์หรือภูทวด (หมู่บ้าน : ปากคม บางเป้า) ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ (หมู่บ้าน : โคกยาง นาตาล่วง บ่อน้ำร้อน/ท่าส้ม) เป็นต้น

หมายเหตุ : พื้นที่ลุ่มน้ำ ศึกษาข้อมูลประวัติลุ่มน้ำในอดีต ซึ่งมีการใช้ชีวิตร่วมกับเรดิบุค มาทำเป็นลูกกระสุนยิงป้องกันข้าศึก / ศึกษาประวัติตระกูลเก่าของชุมชนลุ่มน้ำ / ศึกษาความเชื่อวัฒนธรรม / (การต่อยอด) อบต.ลุ่มน้ำ ได้รับงบประมาณจาก อบต. มีการศึกษาข้อมูลพื้นที่ประวัติศาสตร์ของชุมชนลุ่มน้ำอย่างจริงจัง โดย จะทำความร่วมมือกับ สกว. ช่วยเป็นที่เลี้ยงในเรื่องกระบวนการศึกษาวิจัย / สิ่งที่ได้รับจากงานวิจัย คือ ให้ชุมชนได้พิสูจน์ความจริงจากคำบอกเล่าของชุมชน เพื่อให้คนข้างหลังได้ศึกษา / ให้คนในชุมชนเกิดสำนึกรักบ้านเกิด / ให้ชุมชนได้รู้จักรากฐานของชุมชน / ทำหนังสือแจกประวัติของชุมชน เพื่อให้คนข้างหลังได้รับทราบประวัติศาสตร์ / เกิดความร่วมมือของ อบต. และชาวบ้าน สกว. ที่จะต่อยอดโครงการเพื่อการศึกษาเชิงลึกต่อไป เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำ

การแลกเปลี่ยน/มุมมองจากผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ศรีศักร วัลติโยดม และ อาจารย์สถาพร ศรีสังข์

- งานประวัติศาสตร์จะเป็นกระบวนการ เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน
- แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ประวัติศาสตร์ของรัฐ (รัฐเป็นผู้สร้าง นักวิชาการ) และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (คือ คนในท้องถิ่นเป็นผู้สร้าง เพื่อให้คนได้รู้จัก เขียนโดยคนใน เพื่อคนใน
- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะให้ความรู้ลึก แก่นของคนใน นิเวศวัฒนธรรม มาจากความทรงจำของคน
- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แบ่งเป็น ภูมินิเวศวัฒนธรรม (ภูมินิเวศสองฝั่งแม่น้ำ ที่คนในชุมชนเป็นผู้สร้าง) ความเป็นมา (ความสัมพันธ์ของชุมชน) นิเวศวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญา ที่ให้เชื่อมความสัมพันธ์กับพื้นที่ ที่แลเห็นวิถีชีวิตของคนในและมาทำความเข้าใจในท้องถิ่น สามารถสร้างเป็นองค์ความรู้เพื่อใช้ต่อรองกับคนภายนอก
- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะเป็นการสร้างฐานเพื่อต่อรองกับคนต่างชาติ คนภายนอก
- แสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีชีวิต

อาจารย์สถาพร ศรีสังข์

- ควรเพิ่มการทำฐานข้อมูลของจังหวัดตรัง เพิ่มการศึกษาแม่น้ำปะเหลียน กับ แม่น้ำกันตัง

- ขอบเขตของพื้นที่ยังไม่ตอบฐานข้อมูลจริง
- เพิ่มการค้นเอกสารนอกเหนือจากหอบจดหมายเหตุจริง เพิ่มลักษณะพื้นที่เครือข่ายให้กว้างขึ้น
- การทำฐานข้อมูล ความสัมพันธ์ของคน ผลผลิตของคน เช่น ชื่อบ้านนามเมือง มุมมองของคนใน ว่าจริง คือ อะไร
- เชื่อมโยงการผูกร้อยประวัติศาสตร์ของจริง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด เพื่อนำไปสู่ประวัติศาสตร์จริงอย่างสมบูรณ์
- การนิยามศัพท์ คำสำคัญ (อาจเริ่มจากคน / เพราะคนไม่ใช่ปัจเจก มีรากฐาน)
- เส้นทาง เคาท์ มาสตุล พัทลุง และมาตริง (การศึกษาทาง mapping) เพื่อสามารถนำมาตอบคำถามการนิยามศัพท์ได้

บันทึกห้องย่อยประเด็นการศึกษา “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับทิศทางการศึกษาในวิถีชุมชนภาคใต้”

ปัญหาการศึกษาไทย : รากปัญหาอยู่ที่กระบวนการไหน³

ปัญหาที่พบในปัจจุบันไม่เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าคนที่จบจากระบบการศึกษาต้องออกหางานทำ ต้องพึ่งพาและขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจมากกว่าพึ่งตนเอง ทั้งยังพบว่า “มีหลักฐานต่างๆที่สะท้อนให้สังคมไทยเห็นมาอย่างต่อเนื่องถึงคุณภาพการศึกษาที่ตกต่ำ ทั้งที่เป็นการสำรวจโดยองค์กรระหว่างประเทศและการประเมินโดยองค์กรภายในประเทศ เช่น สมศ. หรือผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติ (NT) พบว่านักเรียนไทยส่วนใหญ่มีความรู้ต่ำกว่ามาตรฐาน PISA พบว่าเด็กไทย 74 % อ่านภาษาไทยไม่รู้เรื่อง คือมีตั้งแต่อ่านไม่ออก อ่านแล้วตีความไม่ได้ วิเคราะห์ความหมายไม่ถูก หรือแม้แต่ใช้ภาษาไทยให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชาอื่นๆไม่ได้” (อ้างอิงจาก ภาวิธ ทองโรจน์ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน 9 พฤศจิกายน 2551 หน้า 7)

แม้ว่าจะมีการอ้างว่าสังคมไทยมีการปฏิรูปการศึกษาค่อนข้างใหญ่ภายใต้ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ 2542 แต่ยังพบว่าปัญหาสำคัญของระบบการศึกษาคือการจัดการเรียนการสอนที่ยังเป็นในลักษณะเน้นการท่องจำตามตำราเรียน เพื่อให้สามารถตอบคำถามในการสอบวัดผลและการแบ่งระดับจำแนกแยกคนตามตามผลการประเมินวัดจากการสอบ และสุดท้ายเพื่อให้ได้รับการรับรองคุณสมบัติตามกฎหมายเป็นประกาศนียบัตรที่ใช้ในการสมัครเข้าทำงานในระบบกลไกตลาด ดังนั้นระบบการศึกษาจึงเป็นเพียงเครื่องมือในการผลิตคน(แรงงาน) เพื่อป้อนระบบเศรษฐกิจของสังคมที่ต้องมีการแข่งขันคัดเลือกที่มีคุณภาพระดับความสามารถตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ ในขณะที่ความรู้ที่ถูกเขียนไว้สอนในตำราเรียนก็มีการแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ เป็นวิชาต่างๆ ขาดความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน “การศึกษา” ภายใต้กระบวนการดังกล่าว จึงทำหน้าที่เป็นเพียงการผลิตคนเพื่อรับใช้เศรษฐกิจ มุ่งไปที่การหางานทำ - มีเงินใช้ โดยไม่ได้นำมาใช้ในการคิดพิจารณาถึงการดำเนินชีวิตที่มีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ระบบการศึกษาจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความมุ่งหมายที่จะเก่งแบบปัจเจก การแข่งขันไปสู่ระดับที่สูงกว่าผู้อื่นมากกว่าการมุ่งนำความรู้มารับใช้ส่วนรวม

ขณะเดียวกันการศึกษาในระบบยังทำหน้าที่ในการจัดสรรทางความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนในสังคมให้เป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน โดยการนำเอาวิถีความทันสมัยแบบตะวันตกมาเป็นแบบอย่างให้เดินตาม ความรู้ที่อยู่ในตำราเรียนก็เขียนขึ้นจากนักวิชาการที่ไปร่ำเรียนมาจากตะวันตก อ้างอิงวิชาการของ ตะวันตก เห็นได้จากวิถีชีวิตของคนไทยในเมืองหลวง(ที่เลียนแบบมา

³ เอกสารประกอบห้องการศึกษา เรียบเรียงโดย วราลักษณ์ ไชยทัพ และสินธุ แก้วสินธุ์

จากตะวันตก) โดยเฉพาะวิถีของคนชั้นกลางในเมืองก็กลายเป็นแบบแผนหลักทางวัฒนธรรมไทยที่ใช้สอนในระบบโรงเรียน

ระบบการศึกษาในระบบที่ถูกสถาปนาให้เป็นระบบการเรียนรู้หลักของคนในสังคม ผ่านกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่แบบแผนอารยธรรมเดียวที่เรียกกันว่า “เป็นสากล” ส่วนระบบการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆถูกเบียดขับให้เป็นการเรียนรู้ที่ด้อยคุณค่า ใครที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ “โรงเรียน” ระบบ “มหาวิทยาลัย” ไม่ถูกตีตราผ่านการตรวจวัดประเมินจากการสอบเข้าในระบบ ไม่มีประกาศนียบัตร ก็จะถูกจัดสรรคัตอกจากการยอมรับและมองว่า “เป็นผู้ไร้การศึกษา”

กระบวนการทัศน์ในการศึกษาดังกล่าว จึงไปลดทอน เบียดขับองค์ความรู้อันหลากหลายแตกต่างไปตามบริบทของท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเบียดขับกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ให้เกิดการเติบโตทางปัญญา เกิดการคิดแบบวิเคราะห์เชื่อมโยงกับชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม เกิดการเติบโตทางจริยธรรมและคุณค่า เห็นรากเหง้า เห็นคุณค่าของตัวเอง และสามารถนำไปปรับใช้ชุมชนท้องถิ่นและสังคมได้ รวมทั้งกลไกและสถาบันการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันทางชุมชนที่เคยมีมาก็ถูกลดทอนคุณค่าและบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในสังคมอีกด้วย

ปรัชญา-ทิศทางการศึกษาใหม่

เพื่อนำไปสู่ทิศทางการศึกษาใหม่ทางการศึกษา จึงจำเป็นต้องสร้างวาระทางการศึกษาหรือปรัชญาว่าด้วยการศึกษาใหม่ โดยใช้ “แนวทาง 4 ป.” คือ

1. ปรับกระบวนการทัศน์ “การศึกษา” ว่าด้วยการศึกษาเพื่อชีวิต เพื่อชุมชน เพื่อสังคม เพื่อการดำเนินชีวิตร่วมกับสังคม จำเป็นต้องทำให้เห็นคุณค่า เห็นตัวเอง เห็นรากเหง้า เพื่อการเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตที่สัมพันธ์และเคารพต่อคน สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. เปลี่ยน กระบวนการ “จัดการศึกษา” สู่ “กระบวนการเรียนรู้” ไม่ได้จำกัดอยู่ในระบบ ซึ่งลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชุมชนท้องถิ่น สามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับกระบวนการเรียนรู้ทิศทางใหม่ได้เป็นอย่างดี มี 4 ลักษณะ คือ การเรียนรู้แบบองค์รวม ที่เชื่อมตัวเองเข้ากับโลก โดยเชื่อมั่นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลก มีความสัมพันธ์ คลอบคลุมในทุกๆด้าน การเรียนรู้จากการปฏิบัติในการดำรงชีพประจำวัน ของคนในชุมชนท้องถิ่น ชุมชนทำอะไรเด็กทำอย่างนั้น การเรียนรู้ที่สะท้อนสำนึกเพื่อส่วนรวมและการเคารพธรรมชาติ ชุมชนท้องถิ่นนอกจากจะผูกพันอยู่กับการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอด การทำมาหากิน ยังสัมพันธ์กับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการพึ่งพาธรรมชาติ การเรียนรู้แบบสืบทอดผ่านจารีต ประเพณีศิลปกรรม หัตถกรรม และพิธีกรรม ของชุมชนท้องถิ่น

3. ปฏิรูประบบโครงสร้างและนโยบายการศึกษา ให้หลักการมีส่วนร่วมเป็นแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง ที่ร่วมกันหลายฝ่าย ระหว่างคณะกรรมการครูและผู้บริหาร คณะกรรมการผู้ปกครอง คณะกรรมการนักเรียน และคณะกรรมการชุมชน ฯลฯ ซึ่งต้องเชื่อมจากระบบเล็กขึ้นมา สร้างให้สามารถเข้ามาจับบทบาท มีส่วนร่วม กำหนดการจัดการศึกษาที่สอดคล้อง หลากหลาย และเหมาะสมตามบริบทท้องถิ่น

4. ปลดปล่อย และสถาปนาการศึกษาทางเลือก การศึกษานอกระบบ การเรียนรู้แบบวิถีชุมชน การจัดการความรู้โดยองค์กรชุมชน ที่มีเป็นเพียงการรองรับทางกฎหมายแต่ได้รับการยอมรับนับถือและให้คุณค่า เป็นการปลดปล่อยและสถาปนาการศึกษาที่หลากหลายให้หลุดจากกรอบกระบวนทัศน์เดิมที่จำกัดอยู่เพียงการศึกษาในระบบ

สถานะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อทิศทางการศึกษาเพื่อวิถีชุมชนภาคใต้

การดำเนินงานภายใต้แนวคิด “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” มุ่งเน้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่กระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นการเรียนรู้จากปฏิบัติการจริง เพื่อแก้ปัญหาของตัวเองโดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผล หลักการสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นหลักการที่สอดคล้องกับกระบวนทัศน์การศึกษาแนวใหม่

ภาพรวมการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการศึกษา มี 3 รูปแบบ

- รูปแบบที่ 1 ในระบบโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ
 - งานวิจัยผ่านโรงเรียน มีครูเป็นทีมวิจัย หรือมีครูร่วมกับเด็กนักเรียน หรือมีครูมีเด็กมีชุมชน/หน่วยงานร่วมเป็นทีมวิจัย ซึ่งเป็นเด็กบางห้องเรียน เช่น ป.5 ,ม.1 มีทั้งครูออกแบบการวิจัยแล้วให้เด็กได้ลงศึกษา หรือว่าครูและเด็กร่วมกันออกแบบและลงศึกษา
 - ขยายผลจากโครงการวิจัยของชุมชน มาสู่โรงเรียน โดยมุ่งผลของงานวิจัยไปที่การร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนให้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียน จนเกิดการปรับใช้เนื้อหาจากองค์ความรู้ท้องถิ่นมาเพิ่มในเนื้อหาหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน
 - งานวิจัยซ่อนวิจัย มีครูทำวิจัย และเด็กทำวิจัย ทั้งระบบโรงเรียน หมายรวมถึงโครงสร้างเวลาเรียน กระบวนการควบคุม 8 สาระ และบทบาททีมครู โดยมุ่งที่การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแบบงานวิจัย ต้องยึดหลักความคิดสำคัญที่ว่า “ผู้เรียนควรจะเป็นผู้กำหนดประเด็นที่อยากเรียนรู้ วิธีการศึกษาหาความรู้ตามความสนใจเอง”

- รูปแบบที่ 2 นอกระบบโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ

- โดยสถาบันศาสนา ที่ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ระหว่าง ครู เด็ก ผู้ปกครอง ผู้นำด้านศาสนา ชาวบ้านในชุมชน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักศาสนาอิสลาม ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและนำมาปฏิบัติได้
- โดยการสนับสนุนงานวิจัยและการใช้กระบวนการวิจัยแก่กลุ่มเยาวชนในชุมชน ที่มีการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพตัวเอง เช่น การจัดค่าย การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่น การวิจัยเป็นการคิดเครื่องมือและกระบวนการในการเรียนรู้เน้นที่การปฏิบัติการและการสรุปเพื่อนำเสนอสู่ชุมชน บางพื้นที่มีการขยายผล เกิดการนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนในเวทีชุมชน ใช้องค์ความรู้ในการแก้ปัญหา-พัฒนาชุมชน และบางพื้นที่ได้มีแนวทางการขยายไปสู่โรงเรียน ซึ่งเป็นในรูปแบบที่ 3

- รูปแบบที่ 3 การเชื่อมระหว่างในระบบและนอกระบบโรงเรียน จนเกิดการปฏิบัติร่วมในการแก้ปัญหา ระหว่าง ชุมชน-ครู-นักเรียน-เยาวชน

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์โครงการวิจัย

โดย นายสุภกิจ นาคตาขุน⁴

สรุปในภาพของการทำงานของ node พังงาประเด็นการศึกษา พบว่าถ้าชุมชนทำงานวิจัยท้องถิ่นจะเน้นสิ่งที่เป็นความรู้ที่เขาจำเป็นต้องใช้ หรือว่าต้องแก้ปัญหาท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ได้ทันที ทันสถานการณ์

ถ้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่อยู่ในโรงเรียนเป็นการสืบค้นข้อมูลเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อแก้ระบบการศึกษา หรือแก้วิธีการเรียนการสอน หรือการทำตามนโยบาย ประเด็นการศึกษาเหมือนเป็น “การเอาเสียออกจากป่า เอาเสียออกจากคอง” มีทั้งประโยชน์และโทษพอสมควรเหมือนกัน มีเรื่องหนักหนาอยู่เหมือนกัน ก็ไม่มั่นใจว่าจะตัดสินใจอย่างไร เมื่อลงมือทำวิจัยแล้วต้องการเอาไปใช้แก้ปัญหาเดี๋ยวนั้น เมื่อได้ผลขององค์ความรู้ เขาจะคุยและถกเถียงเพื่อหาวิธีการ เดี๋ยวนั้นเลย เพื่อน้องค์ความรู้ มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้สอนและนักเรียน เช่น

หลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียนทับปุดจะเอาเด็กออกไปเรียนรู้ว่าต้นสาครมีประโยชน์อย่างไร ใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง

โรงเรียนกะปง ทำเรื่องใบร่มข้าว ซึ่งเป็นพืชที่อยู่ในขั้นวิกฤติ และค่อนข้างมีปัญหาเรื่องการเพาะปลูก ขยายพันธุ์ ใบร่มข้าวนำมาทำหมวกมีรูปทรงเหมือนหมวกสมัยรัชกาลที่ 5 ปัญหาคือ

⁴ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

ชาวบ้านทำหมวกได้ ทำหมวกเป็น แต่ปัญหาคือ ไม่สามารถเพาะเมล็ดใบร่มข้าวได้ โรงเรียนก็เอา ปัญหาท้องถิ่นไปบูรณาการกับงานวิชาชีพวิทยาว่า จะเพาะเมล็ดใบร่มข้าวได้อย่างไร เรียนรู้ระบบ นิเวศของใบร่มข้าว วงจร ธรรมชาติ การสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเจริญเติบโต

อีกรูปแบบหนึ่งที่อยู่ระบบนอกโรงเรียนคือมีเด็กเยาวชนที่ไม่เรียนมัธยมสังคมตราหน้าว่าเป็น เด็กเกเร ไม่ชอบการเรียนการสอน แต่พอมาทำโครงการเราพบว่าเด็กมีความสามารถและสนใจการเรียนการสอน แต่เราไม่กล้ายืนยันได้ว่า เพราะอะไรที่เด็กกลุ่มนี้หนีเรียน อาจเพราะหนีการเรียนการสอน หนีสิ่งแวดล้อม หรือข้อระเบียบของการเรียนการสอน

ชาวบ้านบางตำบล ทำงานวิจัย “ว่านหางช้าง” ตั้งข้อสังเกตว่าว่านหางช้างไม่พอที่จะสืบสาน ทำ อย่างไรให้เด็กในหมู่บ้านได้เรียนรู้พร้อมกัน และยังมีเด็กในโรงเรียนได้เรียนรู้ไปด้วยกัน

ระบบการเรียนรู้แบบนี้ ชาวบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ และเด็กเข้าไปเรียนรู้ สิ่งที่ได้คือบันทึก การซักถาม การสังเกต การพูดการคุย แต่ได้ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ แต่ไม่ได้รู้เพื่อนำมาใช้ ประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน เช่น เอาสาธูทำแปรงใช้เลี้ยงไก่ หรือแบ่งปันกันตามวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน ระบบท้องถิ่นจะเข้าไปคลี่คลายในการเรียนการสอน

หรือว่าเรื่องพันธุ์พืชท้องถิ่นมีประโยชน์อย่างไร และหายไปได้อย่างไร แล้วเจอพืชชนิดหนึ่ง คือ “แจกันทอง” สวนยางประเภทไหนที่จะปลูกพืชเหล่านี้ได้ เด็กกับครูก็ไปศึกษาว่าจะต้องทำอะไร เองงานวิทยาศาสตร์และชีววิทยามาคลี่คลายปมปัญหาและก็พัฒนาต่อยอดในท้องถิ่น

เราพบว่ากระบวนการวิจัย ถ้าเราจัดระบบให้เขา เขาก็จะใช้เครื่องมือนี้ในการวิเคราะห์ สืบค้น ข้อมูล วิธีการแบบนี้แหละที่ทำให้คนลุกขึ้นมาพัฒนาชุมชน อย่างมีความรู้ และปัญญา นายมานพ ช่วยอินทร์⁵

ในทุกโครงการจะดึงเด็กเข้ามาร่วมเรียนรู้ บางกิจกรรมจะดึงครูเข้ามา จากโครงการแรกคือ สืบสานตำนานเกาะลิบง ที่ชักชวนเด็กเข้ามาร่วมกิจกรรมโดยให้เด็กมาช่วยสืบค้นข้อมูลแล้วมาจัดเป็น เวที จากกระบวนการเหล่านั้นทำให้รู้ว่าเป็นเครือข่ายกันเกือบทั้งหมด

จนผลักดันมาถึงช่วงของนักวิจัยรุ่นเยาว์ ซึ่งบางโรงเรียนก็ได้รับผลสำเร็จ แต่ขณะที่บาง โรงเรียนก็เสร็จงานวิจัยก็จบเลย มีการโยกย้ายบ้าง มีปัญหาในโรงเรียนบ้าง จนมาถึงด้าน ประวัติศาสตร์

โครงการตามรอยทวดโคกทรายที่ทำเรื่องเล็กๆ ประเด็นความเชื่อของคนในชุมชน พบว่า โครงการนี้เป็นข่าขมในช่วงแรก พอจบมีความสุขมาก นี่แหละจริงๆแล้วมันใช่เลย แล้วยังพบอีกว่ามี

5 ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

ช่องกันระหว่างครูกับเด็ก เวลาเมื่อครูอยู่ด้วยเด็กไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก เหมือนมีอะไรที่กั้นกลางอยู่ พอให้เด็กแบ่งกลุ่มไปถามได้ข้อมูลมาเยอะมาก วันนี้เห็นแล้วว่าเปลี่ยนทั้งเด็กทั้งครู

โรงเรียนย่านดาขาวรัฐชนูปถัมภ์ ทำกับเด็กมัธยมปลาย ลักษณะแทรกไปในรายวิชา เป็นวิชาสังคม แต่ทำวิจัยเชิงโครงการของนักเรียน จากเดิมที่โครงการธรรมดาใครจะทำโครงการเรื่องอะไรก็ได้ เป็นใช้เรื่องศาลเจ้าจำนวน 11 ศาลในชุมชน มาเป็นโจทย์ให้กับนักเรียนไปหาข้อมูล ใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่นแทรกเข้าไป เก็บข้อมูล รวบรวม วิเคราะห์ ตรวจสอบ ซ้ำไปซ้ำมา เด็กก็เกิดการเรียนรู้พร้อม ๆ กับครู ซึ่งความรู้หลายอย่างเป็นความรู้ใหม่ของครูและนักเรียนทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องใกล้ตัว เรื่องในท้องถิ่น

โรงเรียนสวัสดิ์รัตนากิษุ ผ่านครูที่ชอบทำกิจกรรมนอกห้องเรียนกับนักเรียนอยู่ก่อน ใช้เด็กมัธยมปลายผ่านชมรมวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น ศึกษาเรื่องใกล้ตัวในชุมชน นั่นก็คือความเชื่อเรื่องหมอทำเคราะห์บ้าน ซึ่งเป็นเรื่องที่เด็กไม่เคยเห็นความสำคัญ บางคน ปู ดา เป็นหมอพิธีกรรม แต่ไม่เคยรู้ ไม่เคยสนใจว่า ทำอะไร ทำเพื่ออะไร ทำไมต้องทำ เมื่อได้ศึกษาเรียนรู้ทำให้เห็นความสำคัญ เคารพในภูมิปัญญา ภาควิชาที่เป็นลูกหลาน เกิดความฝันที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น มีความรู้สึกดี ๆ เคารพ ต่อภูมิปัญญา ครูเองก็เกิดแรงบันดาลใจในการทำเรื่องอื่น ๆ ต่อไป เพราะผลที่ได้ทำให้นักเรียนเปลี่ยนความคิด สามารถนำมาแสดงบทบาทสมมติในวันปิดโครงการได้อย่างเข้าใจ ต้องแก้ถือว่า เป็นโครงการที่สำเร็จระดับหนึ่ง

โรงเรียนทุ่งหนองแห้งประชาสรรค์ จริง ๆ โครงการนี้ทำเรื่องการอนุรักษ์กล้วยไม้ มีโรงเรียนในละแวกเดียวกัน 4-5 โรงเรียน และเจ้าหน้าที่ศูนย์เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ร่วมเป็นทีมวิจัย แต่ทำไปทำไม เหลือเพียงโรงเรียนทุ่งหนองแห้งประชาสรรค์ ที่ครูและนักเรียน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ยังคงมุ่งมั่น เดินหน้าทำวิจัยต่อไป ปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มวิจัยเปลี่ยนไป จากเคยเป็นเด็กหลังห้องเรียนไม่ดี ไม่สนใจการเรียน เป็นกลุ่มเด็กที่นำมาซึ่งชื่อเสียงให้โรงเรียน เป็นประธานนักเรียน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้โรงเรียน สอบเอ็นทรานซ์ได้ทุกคน สร้างความภาคภูมิใจมาก ส่วนเรื่องการอนุรักษ์ก็ได้แทรกซึมเข้าสู่ความรู้สึก และการกระทำของนักเรียน ผ่านการแสดงในเวทีปิดโครงการ ทำให้ผู้บริหารระดับสูงของ สพฐ.และธนาคารกรุงไทย สาขาใหญ่ ให้งบประมาณสนับสนุนทำกิจกรรมปี 7 แส่นบาท และที่สำคัญได้ให้ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีคะแนนดี และจะเป็นโครงการต่อเนื่อง นอกจากนี้อำเภอ และจังหวัดก็ให้ความสนใจ พร้อมให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

ส่วนศูนย์เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ก็มีโอกาสถ่ายทอดเทคนิค วิธีการ รุ่นนักเรียน และชุมชน ในการเพาะเลี้ยง กล้วยไม้หรือพันธุ์พืชอื่น ๆ เป็นการเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ

บทเรียนทั้งหมดนี้ทำอย่างไรให้เชื่อมต่อกับแผนนโยบายปฏิบัติการศึกษา ซึ่งไม่ได้แตกต่างจากนโยบายการปฏิรูป เห็นผลแน่ จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน พี่เลี้ยง

ในช่วงของการทำวิจัยกับโรงเรียนต้องใช้เวลามาก ทุ่มเท พี่เลี้ยงเหนื่อยแต่ก็ไม่ท้อ ครูอาจจะยังไม่ยอมรับในตอนแรก ต้องผ่านการวางแผน การทำให้ครูดู คิดว่าครูเองก็น่าจะต้องปรับวิธีการสอน จากที่เคยให้ความรู้ ให้ท่องจำ มาเป็นให้ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าจะเป็นผู้ให้ความรู้ แล้วเปิดโอกาสให้หน่วยงานหรือชุมชนให้การเรียนรู้กับเด็กมากขึ้น

แนวทางและอีกอย่างเมื่อมีความรู้ข้างในแล้ว แต่เรายังต้องการความรู้ข้างนอกมาหนุนเสริม เด็กของเราด้วย ซึ่งเชิงวิชาการก็ต้องนำมาเรียนรู้ร่วมกัน

นางสาวรัตนา ชูแสง⁶

กลุ่มเยาวชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เน้นการเรียนรู้จากฐานชุมชน ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ และมีรูปแบบการเรียนรู้อื่นๆ เพื่อที่จะทำให้เยาวชนได้พัฒนาและยกระดับ สำหรับประเด็นการศึกษาในสุราษฎร์ มี 4 รูปแบบ

- ในระบบโรงเรียน ซึ่งเน้นหลักๆที่ กาญจนดิษฐ์ บางสำโรง คลองน้อย นาใหญ่ การจัดทำหลักสูตร การมีส่วนร่วมของครูร่วมกับเด็กในการหารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน
- ในโรงเรียนและชุมชน เน้นปฏิบัติการของเยาวชน รูปแบบการเรียนรู้ที่เยาวชนในโรงเรียนได้มีการปฏิบัติการร่วมกันกับชุมชน สามารถนำงานวิจัยมาประยุกต์ร่วม มีกลุ่มเยาวชนรักษ์ทำชนะ กลุ่มเยาวชนรักษ์ทำคลองน้อย กลุ่มเยาวชน กลุ่มเยาวชนสภาเยาวชนลุ่มน้ำคลองยัน อ.คีรีรัฐ

“สิ่งที่เด็กๆและโรงเรียน คิด คุย ค้นทดลอง ลองดู ได้พบทางออกร่วมที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้ ใน

ขณะเดียวกันแก้ปัญหาในโรงเรียนได้ด้วย แก้ปัญหาตัวเองได้ด้วย”

- นอกกระบบโรงเรียน เด็กๆจะใช้ฐานของงานวิจัยมาแล้วระยะหนึ่ง สนใจที่จะยกระดับ มีการทำงานวิจัยจากฐานงานพัฒนาในพื้นที่ ไม่แยกจากฐานชีวิตและชุมชน นอกจากนี้จะใช้ฐานที่มีอยู่ในชุมชน เพราะมองว่าชุมชนมีเรื่องราวเหล่านี้ ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ ทรัพยากร วัฒนธรรม วิถีชีวิต ในช่วงแรกเป็นการปฏิบัติการเรียนรู้ ไม่ได้เป็นงานวิจัย เน้นหนัก การรู้จักตนเอง การสร้างวินัย การฝึกจิต เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง ขยับมาสู่ช่วงการวิจัย ร่วมคิด ร่วมคุย เรียนรู้ร่วมกัน มีการร่วมคิด ร่วมคุย ทบทวน กระตุ้น ติดตาม ฟังร่วมกันอย่างลึกซึ้ง พัฒนาไปสู่ การศึกษาทางเลือก เน้นในเรื่องของฐานการปฏิบัติการเรียนรู้ ที่ใช้เป็นหลักของโรงเรียนชุมชน โรงเรียนชุมชนไม่ได้มีหลักสูตรว่าวิทยาศาสตร์ต้องเรียนวิชานั้น วิชานี้ ตัวอย่างวิจัยเรื่องขยะ ก็เขียนสื่อเล่าเรื่องราวเหล่านี้มา เน้นการเรียนรู้จากสิ่งรอบตัว ในเรื่องของวิถีชุมชน สังคม โลก การใช้

⁶ ผู้ช่วยผู้ประสานเยาวชนสุราษฎร์ธานี

ชีวิตยังใ้ชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีคุณค่า การครองตน การปรับวิถีของตนเอง เรียนรู้จาก
สิ่งที่สนใจและใกล้ชิดตัวและตรงกับวิถีชีวิต

“จากการเรียนรู้จากช่วงแรก เหมือนกับเป็นการอุ่นเครื่อง จนมาถึงงานวิจัยสิ่งที่เกิดขึ้นพบว่า
สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ออกแบบการเรียนรู้ และบันทึกการเรียนรู้ เน้นย้ำคือเรื่องของสมาธิ มีการ
สรุปจากการทำงาน ถอดบทเรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ และที่สำคัญกระบวนการวิจัยควบคู่ไปกับการ
พัฒนา และไม่แยกออกจากชีวิต”

นางสาวเหมือนฝัน คงช่วย หรือน้องเอ กลุ่มเยาวชนจากสุราษฎร์ธานี

ผ่านกระบวนการวิจัยเรื่องขยะ ตั้งแต่ ม.1 ช่วง 3 ปี ที่ได้เรียนรู้มา จากพื้นฐานตัวเองไม่เคย
สนใจเรื่องของชุมชน ไม่สนใจเรื่องส่วนรวม หนูคิดเพียงว่าทำอะไรให้ตัวเองได้เรียนที่สูงๆ เมื่อจบ
ออกมาก็มีงานทำ ช่วยเหลือทางบ้าน แล้วตัวเองก็มีโอกาสเข้าร่วมเรียนรู้ เมื่อได้เรียนรู้ก็รู้ว่าสนุก เมื่อ
โตขึ้นหน่อยก็นำเพื่อนน้องๆ มีความสุขกับการเรียนนอกห้องเรียน พอช่วงจบม.3 เป็นช่วงของเด็ก
มัธยมว่าจะต่อสายไหน หากตอบไม่ได้ และลองนึกว่าตัวเองชอบที่จะเรียนนอกระบบใหม่ ชอบเรียน
วิจัยหรือเปล่า สรุปว่าตัวเองชอบแบบนี้ ชอบที่เรียนกับต้นไม้ เรียนกับชุมชน ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นครู
ให้กับตัวเองได้ มีความมั่นใจขึ้นเมื่อโดนตั้งคำถามทำไมต้องออกมาเรียนนอกระบบโรงเรียน

เมื่อออกมาจริงๆแล้วไม่มีข้อบังคับอะไรเลย ไม่มีกฎเกณฑ์ เราต้องคำนึงถึงฐานของพ่อแม่
ฐานครอบครัว ฐานของชุมชน ต้องคุยกับชีวิตจริงๆ ตัวเอง ต้องกระตือรือร้น อยากที่จะค้นหา
ความรู้ ต้องแสวงหาอยู่ตลอดเวลา อยู่เฉยไม่ได้ เพราะไม่มีแรงกดดัน ต้องทบทวนตัวเองตลอดเวลา ช่วง
ไหนต้องเรียนรู้กับครอบครัว ช่วงไหนต้องลงพื้นที่ แล้วเราต้องหาครูที่จะสอนเราด้วย ว่าครูคนไหนที่
จะสอนเราได้ และเวลาไหนที่มีปัญหาจะมีกระบวนการกลุ่มมาช่วย เป็นการค้นพบว่าถ้าตั้งจิตอะไรไว้
ก็จะได้สิ่งนั้น แล้วก็เชื่อมั่นกับตัวเอง

นายหุดดิน อูสม่า⁷

งานวิจัยตะโละไศจุตเริ่มต้นคือกลุ่มแม่บ้านท่ามาลัย ซึ่งรวมตัวกันทำโครงการฟื้นฟูชนม
พื้นบ้านมุสลิมบ้านท่ามาลัย และนำมาสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นใน โรงเรียนเรื่องการทำขนม
พื้นบ้านเป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น

แต่เมื่อนำหลักสูตรที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมนำมาใช้จริง ผลปรากฏว่า พบปัญหาในเรื่อง
ของครู กระบวนการ ทางโรงเรียนจึงได้ข้อสรุปว่า การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นที่มี
อยู่นั้นคงไม่มีความเหมาะสมควรจะมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรใหม่ ต่อมาจึงมีการปรับปรุง

7 ทีมวิจัยโครงการการจัดการศึกษานูรณาการระหว่างนักเรียนกับชุมชนของโรงเรียนบ้านตะโละไศ คำบลปากน้ำ
อำเภอละงู จังหวัดสตูล

หลักสูตร จัดสัปดาห์ขนมพื้นบ้านโดยออกแบบนำวิธีการของกระบวนการวิจัยของกลุ่มขนมพื้นบ้าน
ท่ามาลัยมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 6 ฐานการเรียนรู้ คือ ประวัติชุมชน
วัฒนธรรมประเพณี รู้จักขนมพื้นบ้าน ปฏิบัติทำขนมจริง การตลาด และบรรจุภัณฑ์ การสืบสานและ
พัฒนา

สิ่งที่พบจากการจัดการเรียนรู้ใช้เวลาทั้งหมดในหนึ่งสัปดาห์ ในครั้งนั้นทำให้ครู ผู้ปกครอง
ผู้เข้าร่วม การจัดกิจกรรมได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากทุกคนในชุมชน และเห็นภาพความ
ร่วมมือจากผู้เฒ่า ผู้แก่ ถึงลูก ถึงหลาน เห็นรอยยิ้มบนใบหน้าที่บ่งบอกถึงความสุขกับการเรียนรู้และ
การร่วมกิจกรรม ทุกคนเห็นด้วยกับความสำเร็จครั้งนี้ มีภูมิปัญญาได้รับความพึงพอใจ ได้บอกว่า
คุณค่าของเขาไม่มีแล้ว ลูกหลานไม่มีใครไปหา แต่มีเด็กนักเรียนไปหาและถามข้อมูล ถึงกับหลั่งน้ำตา
บนเวที จากตรงนี้ จึงขยับมาสู่งานวิจัยของโรงเรียน “การจัดการศึกษาบูรณาการระหว่างนักเรียนกับ
ชุมชนของโรงเรียนบ้านตะโกละใต้ ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล”

กระบวนการของครูก็มีตั้งแต่เริ่มการบอกเล่าพี่น้องถึงงานวิจัยที่จะทำ และมาร่วมทำความเข้าใจ
เกี่ยวข้องกับงานวิจัยท้องถิ่น หลังจากนั้น

กระบวนการสืบค้นตอนถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่นำมาใช้ คือ

ขั้นที่ 1 เรียนรู้เรื่องใกล้ตัว โดยการที่แต่ละคนบอกความต้องการในเรื่องที่ตัวเองอยากเรียนรู้
โดยให้เหตุผลประกอบ ซึ่งมีการสำรวจพื้นที่ก่อนเลือกเรื่องบวกกับความอยากรู้ที่มีอยู่ จากตรงนี้มี
ทั้งหมดเกือบ 30 เรื่อง และนำมาสู่

ขั้นที่ 2 คือการวิเคราะห์จำแนก การคัดสรรเรื่อง เพื่อให้เกิดการอภิปรายผลดี ผลเสีย ความ
น่าจะเป็นไปได้ในเรื่อนั้นๆ จัดทั้งกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ เด็กได้เลือกเรื่องแต่จะต้องเป็นเรื่องที่ผ่านการ
วิเคราะห์และเห็นด้วยจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน และต้องเป็นเรื่องที่ศึกษาแล้วน่าจะมีประโยชน์หรือ
สามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้ ฉะนั้นต้องมีการให้เหตุผลอย่างเพียงพอ ซึ่งต้องให้เหลือเพียงเรื่อง
เดียว

ขั้นที่ 3 ย้อนรอยกระบวนการ ทบทวนวิธีการทำงานที่ได้มานั้นใช้ไหม เป็นเรื่องที่สนใจหรือ
เปล่า ถ้าใช่ก็มาต่อด้วยกระบวนการ

ขั้นที่ 4 การพัฒนาโจทย์วิจัย ตั้งชื่อเรื่อง

ขั้นที่ 5 กิจกรรมการตั้งคำถามย่อย ก็มีสามตอนย่อยๆเช่นว่าฝึกทักษะการตั้งคำถาม โดยให้
เด็กร่วมกันคิดคำถามเพื่อหาคำตอบตามที่อยากรู้ กำหนดประเด็นคำถาม นำคำถามที่เหมือนกันให้อยู่
กลุ่มเดียวกัน เพื่อนำเสนอและสรุป การพัฒนาประเด็นคำถาม ร่วมกันทบทวน คำถามว่าครอบคลุม
สิ่งที่จะศึกษาหรือไม่ แล้วช่วยกันพัฒนาคำถามให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น แล้วเรียงลำดับคำถามใหม่

ขั้นตอนที่ 6และที่ 7 ค้นหาวิธีการเก็บข้อมูลเป็นการสืบค้นข้อมูล เป็นขั้นตอนที่สนุกเพราะว่า
ต้องลงชุมชน เป็นกิจกรรมที่เด็กชอบมาก